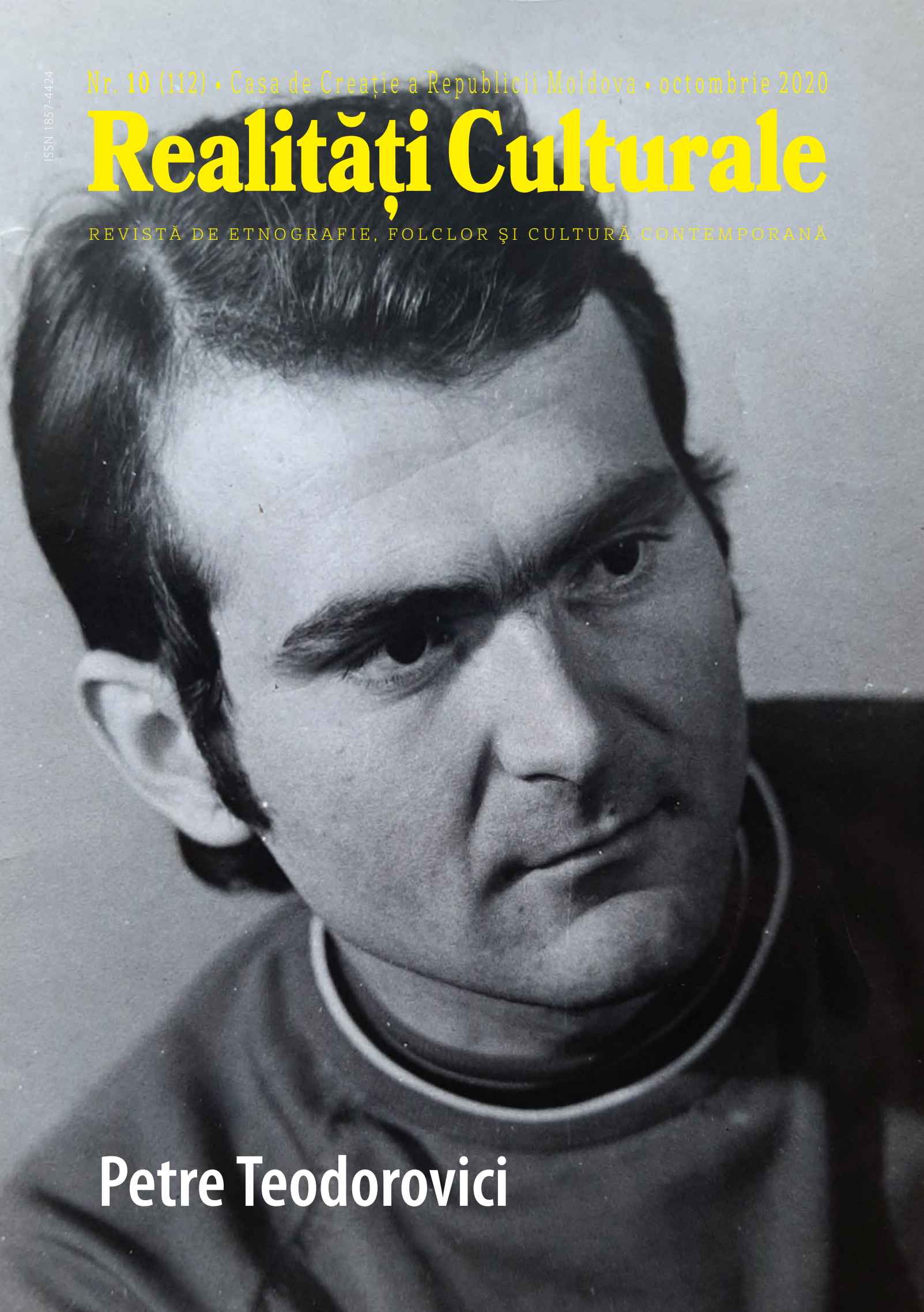

ISSN 1857-4424

Nr. 10 (112) • Casa de Creație a Republicii Moldova • octombrie 2020

Realități Culturale

REVISTĂ DE ETNOGRAFIE, FOLCLOR ȘI CULTURĂ CONTEMPORANĂ

Petre Teodorovici

GRIGORE ONOICO

Folclorul românesc — un miracol al lumii1

VICTOR AXENTI

Profunda semnificație a dorului4

TUDOR TOMOZEI

CRISTOFOR TEODOROVICI: viață și destin8

VETA GHIMPU MUNTEANU

Acum, peste ani, realizez...13

ANDA-CRISTINA VAHNOVAN

Doar de atât aveam nevoie pentru fericire19

TATIANA NASTASIU

Educația nu este pregătirea pentru viață,
educația este viața însăși20

DUMITRU PĂSAT

Filosofia vieții21

COLEGIUL DE REDACȚIE

Pavel Popa, redactor-șef

dr. **Varvara Buzilă**,
Muzeul Național de Etnografie
și Istorie Naturală

dr. hab. **Victor Ghilaș**

dr. **Mariana Cocieru**

Veta Ghimpu-Munteanu,
Teleradio-Moldova

Veronica Caraulan,
Direcția Cultură mun. Bălți

Gheorghe Nicolaescu,
Cabinetul metodic al Ministerului
Educației, Culturii și Cercetării

A fost lansat site-ul www.casadeCreatie.md

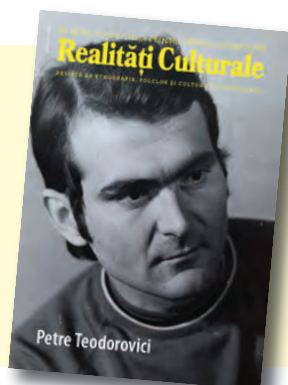
Acest site reprezintă mijlocul tehnic, care ne permite să oglindim și să arhivăm activitatea cultural-artistică de amatori și a meșterilor populari din republică.

Site-ul conține **arhiva digitală a revistei Realități Culturale**, disponibilă gratuit.

Compartimentul **Librărie** prezintă informații privind literatura metodică-științifică, de artă autohtonă și universală, necesară pentru instituțiile primare de învățământ artistic din republică.

Rubrica **Evenimente culturale artistice** va ține la curent cititorul cu diverse evenimente din viața culturală a țării, contribuind la promovarea și popularizarea culturii naționale.

În curând, pe site va fi disponibilă o **hartă interactivă** a satelor, raioanelor și zonelor folclorice.

Societatea culturală

Casa de Creație a Republicii Moldova

Proiectul „Realități Culturale”

Tel./fax redacție: (022) 20-25-55
Telefoane: (022)20-25-53, 069392909 (Ion Șarban)
Mob.: 069 39 24 98 (Pavel Popa, redactor-șef)

APARE CU SUPTORUL
INSTITUTULUI CULTURAL ROMÂN

E-mail: casadeCreatie@gmail.com
Adresa: mun. Chișinău, str. București, 68, oficiile 338, 324
Paginare și machetare: Igor Condrea

ISSN 1857-4424

Folclorul românesc — un miracol al lumii

Mi-am propus acest subiect, ținând cu tot dinadinsul să meditez împreună cu Dstră, dragi cititori, asupra ceea ce numim noi Memoria unui neam, a unei națiuni. Vom lua doar un aspect ce stă la baza viabilității unei națiuni — Folclorul. Aș mai accentua aici doar un singur fapt: îmi voi expune doar părerea mea subiectivă în problema data, fiind departe de gândul de a apărea în fața Domniilor Voastre ca un iluminist sau mite ca un profet.

GRIGORE ONOICO, PROFESOR, COLEGIUL DE MUZICĂ ȘI PEDAGOGIE, MUN. BĂLȚI

Nu știu ce se întâmplă cu noi până mai ieri, parcă ne părăsise Memoria (nu pe toți bineînțeles) și țineam cu tot dinadinsul să uităm de toate și de toți, îndepărtându-ne în felul acesta tot mai mult de pomul vieții națiunii noastre, uitând sau făcându-ne a uita că e de datoria noastră sfântă de a-l îngriji cu tot ce avem mai scump — fizic și spiritual — pentru ca el, acest pom să supraviețuiască în veci. Căci nu în zadar o vorbă veche românească zice: *Rădăcinile pomului sădit de tatăl tău sânt și rădăcinile vieții tale, deci fii bun și păstrează acest pom.* Acest pom poate fi păstrat numai îngrijindu-l zi de zi cu dragoste sfântă. Despre acest sacru sentiment N. Gogol spunea: *Dragostea de aceeași este cea mai mare minunăție, darul cel mai de preț a lui Dumnezeu, că ea pe toate le poate îndeplini. Dar acest dar cere de la noi o grijă sfântă față de el și răbdare.*

La grecii antici, morții erau acei care și-au pierdut Memoria. Numai aleșii — Amphiarrios de pildă — și-o păstrează și după moarte.

Uitarea este egală cu moartea, ca și cu ignoranța sau nerecunoștința.

— *Atenieni, dacă mă veți omorî, — preîntâmpina Socrate, — veți dormi tot timpul vieții.*

Deci, dacă ne părăsește completamente Memoria, suntem sortiți pieirii ca neam, ceea ce ne-ar dori-o foarte mult unii „frați mai mari”, înduplecându-ne că tot ce avem noi mai de preț și de valoare e de împrumut, că mereu am fost ajutați, culturalizați, iluminați etc. de nu știu cine... Pe când, cum zicea Mi-

ron Costin: *Nasc și la Moldova oameni.* De-a lungul vremilor și noi, românii, am dat lumii importante figuri care au ajutat și altor popoare să-și găsească drumul spre carte și adevăr, precum: Petru Movilă, mitropolitul care a umplut Ucraina cu tipografii, inaugurând și prima școală superioară din Europa de Est — Academia kieveană; Nicolae Milescu-Spătaru, unul dintre primii soli ai Rusiei în China, animator al vieții științifice din Țara Moscovei; D. Cantemir, care a inventat pentru turci primul sistem de note muzicale, cel care i-a ajutat lui Petru I la modernizarea statului său și candidatura căruia țarul avea s-o propună pentru funcția/postul de prim-prezident al Academiei Ruse, ce urma să se inaugureze; Varlaam, candidat în anul 1639 la scaunul de patriarh al Bizanțului; M. Costin, scriitor român, dar și autor de poeme poloneze; P. Berânda, care a alcătuit întâiul lexicon slavon-rus în 1627; V. Lupu, editor de cărți armenesti, arabe... Iată doar câteva personalități de vază ce și-au adus contribuția la dezvoltarea culturii și științei altor popoare.

Deci, după cum am menționat mai sus, un rol important în păstrarea Memoriei unui neam îi revine și folclorului, care nu este altceva decât înțelepciunea poporului, bogăția spirituală a sa acumulată de-a lungul secolelor. Și deoarece la început a fost cuvântul, iar cuvântul stă la baza limbii unui neam, țin să mă opresc pentru început asupra interesului unor personalități literare față

de folclorul literar/oral, apoi mă voi referi la folclorul muzical.

În condițiile afirmării apogeice a feudalismului, ale luptelor contra Porții Otomane, adâncirii contradicțiilor de clasă, dintre țărâtime, pe de o parte, și păturile exploatare ale societății respective, pe de altă parte, s-a înfiripat și la noi interesul față de elementele culturii populare.

Vorbind despre literatura veche scrisă moldovenească în traduceri și original vedem lesne, că elementele folclorice cum ar fi frazeologia populară, apar de acum în prima carte moldovenească „Cazania” (1643), tălmăcită de mitropolitul Varlaam (1590—1657) și că el urmează scopul s-o facă *pre înțelesul oamenilor* de rând din Moldova. La fel procedează și mitropolitul Dosoftei (1624—1693), care s-a alimentat din tezaurul poetic al folclorului. În special el face uz de metru în 8-7 silabe al versificației populare moldovenești și limbaj folcloric la tălmăcirea *Psaltirii în versuri* (Am mâncat pâni di zgurî / Și lacrimi în băuturî ș.a.).

Mai profund se resimte influența folclorică în opera istorică a lui Grigore Ureche (1590—1647) *Letopisețul Țării Moldovei, de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor, care scrie de la Dragoș-Vodă până la Aron-Vodă* — operă monografică de bază a istoriografiei feudale moldovenești și o dovadă incontestabilă a primelor începuturi de folclorism cronicăresc. Folosind legende (despre Dragoș și altele), proverbele („Din pom bun roadă bună or să iasă”, „Din afară se

vedea pom înflorit, iar dinăuntru lac împuțit” ș.a.), autorul recurge deseori și, desigur, spontan la explicarea evenimentelor din tradiția folclorică.

La Miron Costin (1633—1691) în *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-Vodă încoace* (1673) întâlnim o bogată gamă de aforisme folclorice. Proverbele și zicătorile folosite („Lupul părul schimbă, iar nu hirea”, „Nu sunt în toate zilele paștele” ș.a.) fac atractivă lectura cronicii.

Ion Neculce, Dimitrie Cantemir au fost cei, care au inaugurat folclorismul scriitoricesc ca atare. Dacă până aici în scrierile vremii a fost

Cel mai iubit proverb popular al Luceafărului poeziei noastre — M. Eminescu era: *Melcul până nu se împle deplin nu scoate nimic afară*. Am ținut să subliniez acest moment având în vedere că acest proverb e foarte binevenit și astăzi, mai ales când știm că mai toate uniunile oamenilor de creație, dacă nu chiar toate, s-au „umplut” de membri... Și aici îmi amintesc de spusele unui mare interpret — Leonid Utiosov, care zicea: *Dacă un oarecare Ivanov, care a compus câteva cântece devine de îndată membru al uniunii compozitorilor, atunci Vă rog să-mi spu-*

ca melodie, cât și ca ritm, și cuprinzând și instrumentele, e socotită ca fiind de obârșie tracă.

Cele mai vechi consemnări despre muzică au fost descoperite și valorificate de arheologi. Unul din ei, ce și-a adus o contribuție mare la descifrarea și traducerea unor inscripții, ce relatau despre organizarea vieții muzicale în Dacoromania pontică a fost D. M. Pippidi, care a constatat că la traci muzica îndeplinea mai multe funcții: *era un mijloc psio-terapeutic; etico-juridic; de ordin diplomatic; de îndemn la luptă*. Pe lângă exaltarea spiritului, muzica contribuia și la ceea ce se numea mai apoi „umanizarea naturii”. Într-o lucrare amplă consacrată în exclusivitate muzicii Dacoromâne, cercetătorul român Vasile Tomescu referindu-se la Tracia, patria legendară a muzicii antice, arată în ce constă această muzică: într-o sinteză de activități sonore provocate de instrumente de percuție, de suflat, de coarde; în modalități vocale, în pronunțarea recitativă și cântare; în larma de zgomote pe care o întreține ceata de muzicanți. E vorba de colinde, de muzică nupțială, de doine, de hore și lamentații. Încă în miturile antice muzica prin fapăturile mitice binevoitoare, binefăcătoare venea cu mesajul de a nu face rău oamenilor, animalelor și plantelor. *Relictele și reminiscențele muzicale amintesc de arheologia sonoră, care în lumea satelor se referă întâi la cântecele de leagăn, descântece, farmece, vrăji, colinde, balade, cântece funebre. Muzica în general dezvăluie lumea interioară a omului, emoțiile, dispozițiile sale, caracterul proceselor și stărilor sufletești și ale celor legate de aprecierea estetică a realității înconjurătoare.*

În esența lui, limbajul musical, pe lângă pasiunile, sentimentele și emoțiile oamenilor din popor, dezvăluie cugetările și credințele magico-mitice și magico-religioase ale poporului. Printre primele genuri ale creației populare au fost și descântecele de ursită, de facere de bine, de îmblânzire. Tot în descântece noi întâlnim chiar referințe în ceea ce privește apariția a însuși Pământului-mamă. Iată ce zice Nicolae Densușianu

semnalat elementul folcloric spontan (impus de necesitățile comunicării ș.a.) apoi în opera lor și mai apoi se remarcă un element utilizat special — conștient — cu funcție de argument, care va dezvolta și va ridica folclorismul cronicăresc și scriitoricesc până la o înălțime nemaivăzută în opera premergătorilor.

Cu pietate s-au aplecat cu cugetul și sufletul asupra creației populare ca izvor nesecat de inspirație a neamului și mării înaintași ai sec. XVIII-XIX: G. Asachi, C. Stamati, A. Donici, M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, V. Alecsandri, A. Russo, M. Eminescu, I. Creangă, B. Petriceicu-Hașdeu ș.a. Țin să mai menționez aici doar un moment foarte semnificativ după părerea mea.

neți: „Cine sunt I. S. Bach, L. V. Beethoven, V. A. Mozart, M. I. Glinka, P. I. Ceaikovski ?”

Ce este muzica în general și folclorul muzical în special?

Termenul *muzică* provine de la cuvântul grecesc *musike*, ceea ce înseamnă *cântarea muzelor*, gen al artei, una din formele de conștiință socială, bazată pe senzația auditivă și perceperea artistic-afectivă (emoțională) a corelațiilor sonore. Tot așa cum susțin istoricii vechi Pindar, Boethius că cel mai de seamă poet al lumii s-ar fi născut în Tracia, în localitatea Ciconia, munții Rodopi ai Bulgariei de azi, aproximativ în sec. VII-VI î.e.n. așa și Strabon, un alt vechi istorician, în *Istoria* sa menționează: *Muzica întregă, privită atât*

(unul din marii cercetători ai miturilor antice): În descântecele romane Pământul personificat ca divinitate ne apare... având în mână un buciul de aur, care când răsună în cele patru colțuri ale lumii, se adună toate zănele și pământul se leagănă.

Se susține că vechimea folclorului muzical e cel puțin concomitent cu graiul, dacă nu chiar și anticipează.

Fiecare neam/popor își are folclorul său muzical, format în procesul dezvoltării lui istorice pe baza unor anumite tradiții artistice proprii. Folclorul muzical redă trăsăturile tipice ale caracterului popular, oglindește obiceiurile poporului, fapte și evenimente din istoria lui. În cadrul folclorului muzical s-au format principalele sisteme muzicale, s-au cristalizat principiile fundamentale ale modului, ale polifoniei, armoniei, ritmului, precum și ale formei muzicale. Autorii lucrărilor de muzică populară, majoritatea rămași anonimi, sunt oameni din popor, înzestrași cu fantezie muzicală creatoare. Printr-o statornică cizelare artistică în procesul interpretării lucrările de muzică populară se desăvârșesc neconținut, atingând un înalt nivel de perfecțiune muzicală și astfel se transmit pe cale orală de la o generație la alta.

Arta pentru om e ca un izvor nesecat de alimentare spirituală a vieții, o ambiție a sufletului dacă vreți. Cum are nevoie de pâine, apă și aer ca să supraviețuiască fizic, așa are nevoie și de artă care îi alimentează rațiunea și simțul, îi încarcă sufletul cu o multitudine de emoții dătătoare de viață care, la rândul lor, sporesc viața omului.

Pentru români cel mai firesc și mai organic mod de exprimare în muzică este cel poetic. Către aceasta e predispus însăși caracterul și aspectul psihologic al neamului. Fiecare român încă din copilărie își cunoaște folclorul său — splendid prin muzicalitatea cuvintelor, cu o minunată plasticitate a limbajului, profund și înțelept din punct de vedere filosofic. Mai mult ca atât, părerea mea e că, muzica populară românească, fără a preamări, este un fenomen unicat în cultura muzicală

universală. Nu în zadar diferite culturi au absorbit această muzică: ea posedă o uimitoare forță dătătoare de viață; o bogată gamă de culori; ea farmecă și captivează prin profunzimea mesajului literar și muzical care pătrunde în labirintele ființei omenești și atingând cele mai sensibile și sfinte coarde ale sufletului îi dă o încărcătură magică, dând totodată aripi energiei acestuia; mai mult ca atât ea, această muzică tinde să spiritualizeze chiar unele elemente ale naturii.

Muzica și dansul popular românesc au răsunat mai în toată lumea, fascinand-o și captivând-o prin — vorba unui cronicar englez — ...viabilitatea și temperamentul dansurilor care-ți taie respirația și o muzică magnifică, care te epuizează numai urmărindu-le.

Căci nu întâmplător un punct culminant în activitatea creatoare a marelui coregraf sovietic Igor Moiseev a fost montarea suitei de dansuri moldovenești cu care a cucerit inimile spectatorilor într-un șir de țări ale lumii și care rămâne și până astăzi în repertoriul Ansamblului Național Academic de Dansuri Populare din Rusia; căci nu întâmplător cel mai vestit tangou al anilor 20 (sec. XX) la Paris era a lui Ioan (Janu) Ghulescu; și nu întâmplător în cele mai elitare restaurante din Rusia activau orchestre formate numai din lăutari basarabeni...

În continuare voi aduce doar câteva exemple care ilustrează elocvent reacția publicului spectator în urma unor spectacole susținute de unele ansambluri de cântece și dansuri populare românești în diferite colțuri ale lumii. La finele unui spectacol susținut de Angela Moldovan și alți mari interpreți români în Olanda, olandezii cumpărând petale de lalele de toate culorile le-au aruncat pe scenă, în felul acesta reușind să țeasă un covor de petale gros de țesă afundau tocurile în el. Publicului italian, în timpul unui spectacol susținut de ansamblul *Ciocârlia*, nu-i venea să creadă pur și simplu că dansatorii români își mișcă cu o asemenea viteză picioarele și într-un ritm atât de alert. Primii curioși s-au ridicat de

pe scaune și s-au apropiat de scenă pentru a proba mai de aproape realitatea după care a năvălit toată asistența. Culmea însă era că în fruntea acestor curioși împătimiți se afla însuși primarul Veneției care, conform declarațiilor apărute în ziare, afirma că *fenomenul românesc este o vrajă*. Tot același ansamblu în R. F. Germană a făcut ca cel mai rigid și ponderat public din lume, cum sunt considerați nemții, să *clocotească* în aplauze și elogii. Iar cel mai semnificativ e că: *gazdele erau obișnuite să aprecieze calitatea unui spectacol după ridicările de cortină*. Deci pentru ei cortina a fost ridicată de 26 de ori iar presa timpului a susținut că până atunci, o asemenea performanță nu izbucnise nimeni. Însă cel mai teribil gest de simpatie și admirație l-au oferit americanii care, după ce au epuizat aplauzele, cu mâinile umflate de efort, au recurs la ultima soluție posibilă: au scos scaunele din podele și au început să aplaude bătând podeaua cu ele. Am putea aduce încă multe exemple de acest fel, dar ne vom referi doar încă la unul. Numai Ansamblul Național Academic de Dansuri Populare „Joc”, în 75 de ani de activitate, au susținut în jur de 10000 spectacole, evoluând în mai mult de 70 de țări ale lumii, în fața aproximativ a 20 milioane de spectatori.

Mai mult ca atât, folclorul muzical românesc devine tot mai mult studiat și cercetat în lume, nu numai de specialiști în materie dar și de melomani. De exemplu, belgienii sunt foarte competenți în materie de folclor românesc, deoarece în această țară funcționează numeroase cercuri în care se studiază minuțios și atent muzica populară românească. Ba mai mult ca atât, se învață interpretarea melodiilor la instrumente populare specifice. Naiul este unul din instrumentele tradiționale îndrăgite de ei, iar dansurile populare românești sunt înscrise în repertoriul curent al formațiilor artistice de amatori. În Budapesta (Ungaria) funcționează casa dansului moldovenesc...

Deci, prin intermediul folclorului, care trebuie studiat, valorificat și păstrat, spre arta cultă.

Profunda semnificație a dorului

Dorul este un organ de cunoaștere a infinitului, afirma, laconic și profund, Lucian Blaga, cel care ne-a spus tuturor pentru vecie că *veșnicia s-a născut la sat*. Să adăugăm aici că acest cuvânt nu are, de fapt, un echivalent în nici o altă limbă, or, dorul este caracteristic doar nouă, românilor; în el noi punem mai toate trăirile, sentimentele umane-pure, neîntinate, de o semnificație aparte. Dorul în sine este un sentiment care exprimă o dorință puternică de a revedea pe cineva sau ceva drag, de a reveni la o stare emoțională preferată.

Cuvântul *dor* are origine în latina populară: *dolus* — *a durea*. Cu atât mai semnificativ titlul noii plachete de versuri — ***Dorul-izvor tămăduitor*** (Copyright, București, 2020), autor, Ion Domenco. Și așa cum toate dorurile *dor* (verbul *a durea*), dorul de poezie, de frumos, tradiție și obicei, de folclor, datina străbună l-au caracterizat dintotdeauna pe publicistul și poetul Ion Domenco; scrierile, versurile lui, inclusiv, cele din prezenta broșură, au fost și continuă să fie inspirate din viața cotidiană a omului de la sat, sunt rodul activității sale pe ogorul publicistic și literar de peste patru decenii. Putem conchide cu certitudine: pentru Ion Domenco dorul *este focul în care ard speranțele, dorințele, durerile, iar cenușa ce rămâne reprezintă amintirile* (Octavian Paler).

Originalitatea poeziei lui Ion Domenco provine din absoluta sinceritate a discursului poetic, din simplitatea expresiei, toate izvorând din melosul popular, din tradițiile naționale cele mai frumoase; pe scurt — din bunul gust, bunul simț și buna cuviință a neamului românesc... Poeziile lui emană un suflu auten-

tic, cultul părinților și strămoșilor, permanența memoriei, a valorilor nepieritoare ale neamului românesc, cu o deosebită semnificație-etică,

morală, cu demnitate și verticalitate. Totuși, remarcăm că între mai multe stiluri și modele, impuse de situație, Ion Domenco își afirmă o notă personală: predilecția pentru domeniile apropiate inimii (sufletul curat al țăranului, mica zeitate maternă, peisajul mioritic, dragostea pentru țarina străbună etc.)

Poetul scrie în registru tradițional, uneori cu un sentiment dominat de nostalgie și de o notă originală în evocarea, mai ales, a *micii patrii* — locul unde a luat ființă. Sunt ilustrative în acest context poeziile *M-ași dăru...*, *Balada din Bugeac*, *Mama*, *Mâinile tatei*, *Calea spicului de grâu*, *Mi-e dor de-a mea copilărie* ș.a., în care autorul își exprimă, de fapt, crezul său artistic și civic, dând dovadă că este îndrăgostit mult de viață, satul natal, neam și țară, credința creștină.

Tricoloru-n inimă-l purtăm, / El ne este scut și jurământ — / Nicicând

neamul și onoarea-i să pătăm / Cât ne este dat pe-acest pământ! („**Balada din Bugeac**”).

Chiar dacă-n amintire nu mi-a mai rămas / Doar chipu-ți drag, imaginea dorită —

Oricând ași vrea să fac aicea mas / La tine, scumpa casa mea iubită!

Iar vouă Vă doresc, surori și frații mei / S-aveți oricând un înger pe aproape

Și o fereastră cu lumina florilor de tei, / *La care cineva mereu ne-așteaptă!* („**Chiar dacă...**”)

Autorul tinde să atace teme actuale, de o rezonanță socială aparte, cum ar fi necesitatea reîntregirii țării, sentimentele patriotice ale basarabenilor, care au avut de suferit din cauza raptului de la Patria-mamă: *Cu Botgros cântăm la cumetrii și nunți, / Tot acolo plângem când ni-i greu, / Și visăm la mare și la munți, / Precum Ștefan ne-a-ndemnat mereu* („**Balada din Bugeac**”).

Culegerea de față are o valoare deosebită prin faptul că poeziile-i sunt actuale prin mesaj și problematică, prin abordarea unor aspecte social-morale importante, semnificative. Poezia lui Ion Domenco este în primul rând trăire. Pentru că dorește să ne aducă aminte cum să viețuim, pentru cine și de ce. Din poeziile sale poate fi sesizat limbajul bonom și sincer: prin cuvinte apte exprimă mai multe enunțuri poetice, formulate pe parcursul carierei sale literare. Acestea sunt: mamă, casă, sat, pământ, limbă, patrie, credință. Altfel zis, poetul Ion Domenco este... un dor, care s-a născut, a trăit și continuă să trăiască...cu doruri. Or, afirma el, cu sinceritate: dorul este ceea ce ne rămâne după ce-am pierdut totul!

Dar iată și alte referințe despre autor, despre cărțile lui, selectate din alte surse pe parcursul ultimilor ani.

Alexandru Tecuci, profesor, critic literar, or. Cahul (Prefața la cartea de versuri și proză scurtă *Luminile dorului*, Comrat, 2009. Ion Domenco): „Legătura sfântă dintre părinți și copii vine din adâncurile firii omenești, este, prea poate, cea mai trecută prin timp îmbinare de cuvinte, afirmă publicistul Ion Domenco în culegerea sa de versuri și proză scurtă *Luminile dorului* (Cantemir, 2009), în care caută să pătrundă în această enigmă prin sensibilitatea de fiu, punând la încercare arta cuvântului-drum destul de greu și anevoios”. Autorul a reușit să facă niște pași viguroși pe drumul scrisului, care a înflorit ca o tendință firească spre dăltuirea silabei, ce aduce în sufletele noastre dorul, melancolia, speranța și însăși viața noastră cea de toate zilele, care, vorba lui Mihai Eminescu, *se face vers*. Ion Domenco este un împătimit al frumosului, al dorului, în sensul larg al acestui cuvânt. Astfel, dorul de mamă și tată în poeziile lui *e ca pământul de greu*, gând profund ce se conține în versurile: *Să povestesc oceanelor, în șoapătă, / Pădurilor și cerului, pe viu, / Că de-întâlnesc un oropsit în noapte / Îl ocrotesc, ca pe iubit-mi fiu*. Din alte poezii desprindem că pentru poetul Ion Domenco cuvântul mamă are multiple semnificații: *mama e poem etern*, *e în veci dimineată, e primăvară, izvor nesecat* etc. Mama e ființă, în ochii căreia *se scaldă gândurile noastre*, în genere, icoana mamei e modelată cu mult drag, original și cu sinceritate. La fel și în cazul tatălui, imaginea *mâinile tatei* sunt o oglindă veridică a simbolului tata-sprii-nul de fiecare zi în familie, ele, spune autorul, creează aurul holdelor de pâine. În poezia *La mormântul tatălui*, poetul zice: *Drag ne-ai fost și vei rămâne / Scump, fără de preț /- O icoană pentru mine, / Copii și nepoți*.

Culegerea lui Ion Domenco are o valoare deosebită prin faptul că poeziile-i sunt actuale prin mesaj și problematică, prin abordarea unor aspecte social-morale importante, semnificative. Acum, când veacul

Internetului a pus stăpânire pe mințile oamenilor, rămâne să prețuim la justa valoare insistențele admirabile ale autorului de a scrie versuri, dovedind că dorul, dragostea de tot ce e frumos, demnitatea de neam sunt sentimente lirice, profunde și nu pot intra prin mașinăria Internetului, ele trebuie să treacă prin fibrele inimii, prefăcându-se într-un cântec veșnic viu...

Pavel Popa, redactor-șef al revistei naționale *Realități culturale*, Maestru în Artă, (*Ion Domenco — un cugetător al izvorului tălmăduitor*”, prefață la cartea *Alfabetul demnității*, Fundația *Draghiștea*, Ion Domenco, Chișinău, 2015):

Se crede că cel care citește mult, cunoaște lumea și este inteligent, iar cel care se cunoaște pe sine, este luminat. Asemenea calități îi aparțin ziaristului Ion Domenco, care prin publicistica sa, emană adevărata energie construită pe principii morale caracteristice poporului nostru și necesare nouă și generațiilor viitoare ca și apa dătătoare de viață...

Alexandru Burlacu, critic literar, dr. în filologie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Chișinău *Ion Creangă* (Prefața cărții *Drumul spre casă*, Ion Domenco, Chișinău, *Labirint*, 2017): Autorul cărții, jurnalistul Ion Domenco, este îndrăgostit de această palmă de pământ, de tot ce e sacru, frumos și drag. Acest lucru ni-l spune chiar el, prin versurile: *Dar cel mai mult mi-e dor de viață, / De casă, nukul cel din prag, / Mi-e dor de-o nouă dimineată, / Mi-e dor de tot ce-mi este drag!*; atunci când ne povestește despre emoțiile anilor 80-90 ai secolului trecut, pe care le-au trăit locuitorii satului Cociulia, care primii — și unici în republica noastră! — au edificat, în Codrii Tigheciului, o *Casă a Poeziei*, unde se spunea adevărul despre mișcarea de eliberare națională a moldovenilor, se recitau poezii cu tentă patriotică, aici poposind poeți, scriitori, prin dumbrăvile cociuliene fiind plăsmuită scumpa și draguța *Albinuță* a marelui Grigore Vieru. Și au meritat mai mult ca alții acest lucru cociulienii, care s-au încumetat să arboreze faimosul nostru Tricolor,

fluturându-l, mândri, *La Izvor*, acolo, unde, în august 1989 se adunase mai tot satul, de la mic la mare și unde, pe parcursul anilor, se organizează Hora satului, sărbători de zile mari — Festivaluri, Concursuri; atunci când ne redă emoțiile cantemirenilor, răvășiți de durere primăvară, vară și toamnă, când vin, cu pioșenie, la Cimitirul de Onoare al Eroilor Români, căzuți în luptele pe Capul de pod Țiganca, în vara lui 1941, pentru reîntregirea neamului, pentru credință și libertate; când se bucură nespuse pentru marii noștri artiști, rapsozi populari, ce trudesec cu osârdie întru conservarea și perpetuarea tezaurului folcloric al neamului românesc, asemeni lui Gheorghe Raicu din satul cu un nume atât de frumos — Bucuria!, care, iată, de mai bine de un sfert de secol (!), organizează și desfășoară în satul natal un Festival regional al cântecului și dansului popular, ce întrunește, în fiecare lună de Gustar, împătimiții de folclor din zona de sud a țării, încât ai impresia că totul cântă și joacă, se tresaltă pământul de voie bună; atunci când elogiază dinastiile lăutărești, de care nu duc lipsă localitățile din sudul țării, precum sunt cele din Văleni, Tartaul, Ciobalaccia, Cantemir ș.a.

Probabil, cel ce iubește este mai blând cu oamenii. Dar și mai fericit, căci totul este trecător în lumea aceasta, doar dragostea e veșnică. Dorul de vatră, de cei dragi, de trecut și prezent, de datini și tradiții ne înaripează, ne dă puteri, ne ajută să mai îndepărtăm toamna vieții, bătrânețea. Omul se trece, dar dorul este veșnic tânăr — ca ochii mamei și ai tatei, ai soției, copiilor și nepoților, pe care i-ai privi și admira întru-na. Ei niciodată nu vor îmbătrâni, nu vor păli, păstrându-și culoarea vie și vigoarea nepieritoare... Se va scurge, nestăvilit, timpul, alți oameni vor admira diminețile senine de acasă, amurgul de care ți-e greu să te desparți, vor apărea alte cântece, poezii, tradiții și obiceiuri, la fel va răsări coltele verde în primăvară, se vor scutura frunzele bătute de bruma toamnei, vor crește livezi, vii și grădini noi. Va începe o altă viață, vor fi cântate alte melodii. Dar nici-

odată să nu uităm cântecul mamei, melodia copilăriei, vraja tinereții, izvorul veșnicilor dimineți, să nu dăm uitării drumul spre casă, spune Ion Domenco.

Regretatul Victor Ladaniuc, membru al Uniunii Scriitorilor din R. Moldova (Cartea Împreună, Fundația Draghiștea, Chișinău, 2017): Publicistul Ion Domenco este un om al cuvântului scris, este Om al Bugeacului cu lumini fragede și mângâietoare, cu vorbe ce parcă trec, dar de-a pururea rămân, unde înflorește tăcerea pietrei și a brazdei. Ion Domenco e cel care prinde amănuntul și îl subliniază discret pentru cititorii săi într-o țesătură imagistică de sublim artistism, adesea într-o expresie concisă, dar cu totul frapantă. Câmpia ninsă de lumini, izvorul uitat în gândire, satul plin de înțelepciune, toate acestea, și multe altele, constituie dragostea, care îl mișcă pe Ion Domenco, omul nostru din stepa Bugeacului.

Tudor Țopa, ex-președinte al Uniunii Jurnaliștilor RM, semnat al Declarației de Independență, Om Emerit, cavaler al „Ordinului Republicii” (Cronicarul încărunit) Cuvântul Liber, 13 iulie 2018): Am apreciat mereu spiritul optimist al lui Ion Domenco, deschiderea lui către oameni, sinceritatea, competențele profesionale. I-am urmărit cu atenție și cu interes reportajele radiofonice, televizate, schițele de la Baștina. Cu personajele sale, oameni simpli, frumoși la suflet și la chip, a stat de vorbă pe îndelete, însuflându-le în inimă speranță, bunătate și respect. Această muncă s-a soldat cu numeroase Premii, Diplome, semne de gratitudine ale Companiei Teleradio-Moldova, Agenției de presă, ediții periodice. În 2016, un interviu amplu oferit de Ion Domenco a fost inclus în colecția de discursuri-interviuri cu 10 personalități notorii din domeniul culturii din R. Moldova. Membru activ al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, al colectivului de autori al serialului enciclopedic „Localitățile Republicii Moldova” (15 volume), a immortalizat istoria mai multor localități din sudul țării. Coautor al mai multor monografii, autor de cărți de proză și po-

ezie, publicistică... Sunt sigur că vor mai urma și alte cărți.

Profesionalismul lui a fost remarcat cât se poate de bine și de precis de profesorul Ioan Nimerciag din județul Bacău, care afirma în ziarul „Cuvântul Liber” din 23 martie, 2018, că „Ion Domenco e un publicist și un patriot desăvârșit, fiind mereu în slujba țării, a poporului, iar prin ceea ce face contribuie la instruirea și educarea cititorului, a tinerei generații”. Ne-o demonstrează cu prisosință și această culegere de dulci amintiri, pe care autorul a realizat-o cu mult talent, cuminte și frumos.

Unul dintre principiile de viață, valabile pentru fiecare dintre noi, este să nu rănești demnitatea omului, să nu faci altuia ce ție nu-ți place. Această înțelepciune populară ar trebui reținută de unii scribi, care au atacat (și continuă s-o facă) veteranii presei, inclusiv pe Ion Domenco. În ceea ce mă privește, nu-mi rămâne decât să-i urez colegului de breaslă, Ion Domenco, să aibă grijă de nukul pe care l-am plantat cândva, împreună, în parcul din Cantemir, să dea dovadă și în continuare de curaj și dârzenie, putere de muncă, optimism. Mai devreme sau mai târziu, grâul se separă de neghină, dragă Ioane!

Ioan Nimerciag, profesor, mun. Moinești, județul Bacău („Firavele coarde ale sufletului”, „Cuvântul Liber”, 23 martie, 2018): „Foarte frumos spune Ion Domenco în cărțile sale că dorul de casa unde ne-am născut, de oamenii dragi, de datinile și tradițiile din satul copilăriei noastre nu pot fi date uitării, el însuși fiind un neistovit îndrăgostit de viață, de această palmă de pământ, de tot ce e sacru, netrecător și drag ființei sale, ce reiese din eul său poetic: „Dar cel mai mult mi-e dor de viață./De casă, nukul cel din prag/Mi-e dor de-o nouă dimineață./Mi-e dor de tot ce-mi este drag!”. În încheiere, printr-un catren venit acum în minte, vreau să definesc cine este omul, publicistul Ion Domenco:”E pomul roditor de lângă drum,/Ce-i fără gard și fără de opreliști-/Din roadele-i ce-s tare-tare dulci/Eu te invit, frumos, să guști acum”.

Ionel Novac, scriitor (postfață, „Dorul-izvor tămăduitor”, Copyri-

ght, București, 2020, autor-Ion Domenco): „Lectura cărților lui Ion Domenco m-a surprins dintotdeauna în mod deosebit, atât prin farmecul și talentul înăscut cu care prezintă întâmplările, oamenii și locurile dragi ale copilăriei și adolescenței, cât și prin versurile sale, pe care, după ce le-am citit, i-am sugerat să le adune într-o plachetă, convinși fiind că și acestea vor fi apreciate de cititorii săi. În ceea ce mă privește, le-am citit, cu o deosebită plăcere, o dată, de două ori, dar ca plăcerea să fie deplină, vă îndemn și pe dumneavoastră să citiți poeziile din placheta „Dorul-izvor tămăduitor”. Aveți posibilitatea de a-l citi și de a-i pătrunde în sufletul-i sensibil, plin de vibrație și emoție cu care l-a înzestrat bunul Dumnezeu”.

Nicolae Todosă, semnat al Declarației de Independență, Om Emerit, cavaler al „Ordinului Republicii”, locuitor al satului Andrușul de Sus, Cahul: „Am zis undeva, că „e greu să scrii despre tine, dar e și un noroc să poți s-o faci”. Ion Domenco, scriind despre oameni, mi-a venit cu totul altul de cum îl știam până a-i citi cărțile. Omul când scrie și scrisul și-l trece prin ceea ce este el, fără să-și dea seama; alături de povestea temei, pic cu pic, aduce și chipul ființei sale. Terminând de citit, îl ai în față și pe cel care ți-a dăruit povestea cărții.

Ion Domenco apare ca unul care-l primește și-l ascultă pe cel care are poveste, fără să se amestece în curgerea ei. O strânge, fărâmitură cu fărâmitură, în tăcere, și caută să nu scape nimic în țărână. Nu adaugă, nu o păcălește. Îi păzește tâlcul. Vrea chiar cu norocul zilelor sale, dăruite lui de Dumnezeu, să nu lese să se piardă ceva din ce a fost Nicolae Sulac, cântărețul Gheorghe Raicu, lăutarul Veaceslav Bărcă, tatăl lui Toadri, mama, frații. Nu ar fi putut nimeni să-i facă lui Ion Domenco o poză mai adevărată ca aceste cărți. Sunt simple cărțile dumnealui ca toată osteneala celui ce s-a trezit în brațele unor părinți care aveau cea mai scurtă și mai profundă rugăciune: Dă-ne, Doamne, pâine și sare”. Doar atât, ca să le facă pe toate ca pâinea și sarea. Acest puțin îndestulător pentru o muncă de zi cu zi, și așa o viață.

Am dat de un om pe care eu nu reușisem să-l știu, să-l cunosc. M-am bucurat, cărțile mi l-au dăruit cu atâtea lucruri frumoase, la care, poate că, nici nu mă așteptam. Binevoitor, harnic în căutări, adunător de frumos și adevăr, toate puse cu suflet și pricepere pe foaia de carte. Mulți aleargă după *titani* să se ungă și ei de geniu, el, cu drag, e printre cei din care s-a născut și rămâne ca ei, în ale lui simple, neunse. Da, cartea ni l-a adus pe Ion cel de dincolo de ce știam. Ni l-a dat să ne adevărească încă o dată spusa că omul bun se naște acolo unde Dumnezeu a avut din ce-l face. Ion, feciorul Părinților săi, al Pământului și Neamului nostru. Cărțile lui se cheamă sugestiv *Drumul spre casă*, *Luminile dorului*, *Fereastra sufletului*, *Eroi au fost, eroi mai sunt...* și altele.

Nu i-am zis lui Ion Domenico domn; nu că așa fi zgârcit, lui mai mult i se potrivește, aici, cuvântul **frate**. Cuvintele noastre, pe care le-am apucat de acasă, nu sunt nici vechi, nici ponosite, sunt mai retrase, seamănă la firea lor cu noi, nu se vârgă gâmbă în vorbă. Ele sunt cu tot de demultul nostru, cu casa noastră din care toți cei cu năvala au vrut să ne scoată, dar nu au avut cum, că pereții ei, cum zice poetul, sunt din suflet și pământ. Din cele pe care streinul, aici, nu le poate avea.

Cât citești cartea, trăiești cu acea povestioară pe care o citești atunci, dar e plăcut când te pomenești la sfârșit... într-o singură poveste. Așa, azi dimineață m-am trezit rostind

frumoasele nume din cartea lui Ion Domenico. nume acum mai rare: Chilina, Lucheria, Tudora, Toadre, Ion, Ilie. Numele și vorba lor în chil-duri: „Dacă zici neatale, Ilie, așa să fie”. Tata Mitea, fratele mai mare al lui tata, Mama Chilina, Bădița Vasile. Toate acestea îți aduc și ție numele celor dragi, vorba lor- Avrămia, Sofia, Ileana, Dochita, Tincuța.

Am scris și eu despre o bunică care pe când era tânără și noi eram încă cu pământul nostru, cânta de răsunau dealurile, cânta tare frumos. Am scris povestioara ca o scrisoare către nepotul ei și am zis la urmă că dacă nu-i va plăcea, am s-o iau cu mine să i-o citesc, acolo, țatei Zamfira, că așa îi ziceam eu. Am spus asta și m-am prins cu gândul că tot ce scriem să scriem așa, ca să le putem lua cu noi să le citim și acolo. Prin aceasta ei vor vedea cine am ajuns, de unde venim. Da, un filozof care era orb, când i l-au adus pe un tânăr pe care urma să-l primească în ucenicie, i-a zis tânărului: vorbește-mi, să te pot vedea.

Sunt un mare noroc miclele legende în povestioarele noastre, cum îi legenda vulturului din „Drumul spre casă”, care l-a luat pe om pe aripile sale și l-a trecut pe la cele mai mărețe locuri ale lumii ca să ajungă în pustiu și să-i spună că aici e cel mai frumos loc, aici e casa mea, aici m-am născut eu, vultur.

Să știți, vorbele, cuvintele celea mai de demult au același sânge cu noi ca și costumul popular; horele, cântecele din bătrâni, bocetele- cu

aceasta vine Ion Domenico, prin povestioarele sale despre oamenii satelor.

Aceste cărți ne ajută să ne găsim pe noi, să trăim viețile părinților, bunelor și străbunelor, de aici vom avea mai multe vieți (într-o viață) cu care vom apuca nepoții și strănepoții, vom ști și vom avea ce le lăsa. Cu câtă plecaciune îi zice el fratelui mai mare al tatălui său Toadre, Tata Mitea, surorii mai mare îi spune Mama Chilina. Și la noi surorilor părinților, chiar femeilor mai în vârstă le spunem mama- Mama Ileana, Alisandra; celor mai tinere ca părinții noștri, dar mai mari ca noi le zicem țată-Țata Mătioara, Nătălița, Ilincuța. Bărbaților căror tata le zicea bădiță, noi le spunem moș-moș Dumitru, Petrea, Pavăl, celor mai tineri, dar mai mari ca noi le zicem bădiță. Tu le spunem numai celor mai mici ca noi, celorlalți le zicem mătăle-mătăle Moș Grigore, Bădiță Costache. Mătăle Tată, Bunică, Mamă.

Cum ziceam, citind aceste povestioare, dar mai ales după, ai vrea și tu să ajungi în Codrii Tigheciului, pe acolo, pe unde s-a născut lumea cea frumoasă a acestor pagini din cărțile lui Ion Domenico.

...Am scris aceste rânduri astă vară, în Valea Dragă, pe timp de seacă, dar eu, cu lumea cărții în gând, aveam o voie bună. M-am trezit că zic: „Au secat mai toate izvoarele, numai al mamei Ileana, sora mai mare a lui bunelul Ghiță Nucă, nu și-a împuținat apa, parcă izvorăște din bunătatea ei”.

ABONAREA LA REVISTA „REALITĂȚI CULTURALE”

poate fi făcută începând cu orice lună la toate oficiile poștale din republică.

Indice abonare „Poșta Moldovei”: **PM32118**

Abonament pentru **6 luni — 150 lei**

TUDOR TOMOZEI

Tudor Tomozei, istoric, jurist, politolog, doctor în științe istorice, conferențiar universitar, s-a născut pe 29 mai 1957 la Boghenii Vechi, raionul Ungheni. Este licențiat al Facultății de Istorie a Universității de Stat din Moldova și al Facultății de Drept a Academiei de Poliție Ștefan cel Mare a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova.

Și-a început cariera în calitate de profesor la Școala nr. 6 din mun. Chișinău. Din anul 1984, a activat în cadrul Ministerului Afacerilor Interne. Între anii 1995 și 2001, a activat la Academia de Poliție Ștefan cel Mare a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova în calitate de lector și vice-rector.

A făcut studiile de doctorat la Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași sub îndrumarea profesorului universitar, dr. Ion Agrigoroaiei. În anul 2000, la Facultatea de Istorie și Filozofie a Universității Alexandru Ioan Cuza din Iași a susținut teza de doctorat cu tema — Activitatea Ministerului Afacerilor Interne din RSS Moldovenească în organizarea colectivizării și deportărilor: 1944—1956.

Este unul dintre organizatorii Conferinței științifico-practică republicană din 26 februarie 1999 Criminalitatea organizată și economia tenebroasă în Republica Moldova și coautor al Transition and Culture of Peace. Human Development Report, Republic of Moldova, 2000.

Autor și coautor a peste 30 de lucrări, studii și comunicări științifice, printre care: Studii în știința politică, (2001, în colaborare, 280 de pag.); Studii criminologice și juridice privind criminalitatea: anuar științific, (2001, în colaborare, 191 de pag.); Activitatea organelor afacerilor interne din RSS Moldovenească în organizarea deportărilor. Operația „Sud” (6-9 iulie 1949), 2000;

Analele științifice ale Academiei de Poliție „Ștefan cel Mare”, ediția 1, pag. 203-214; Republica Moldova la răscruce, (2019, în colaborare, 203 pag.).

Actualmente, Tudor Tomozei este consilier al întreprinderii SIMA GRU, Milan, Italia.

CRISTOFOR TEODOROVICI: viață și destin

Satul Boghenii Vechi și Cristofor Teodorovici între farmec, istorie și destin

„Mediul cel mai potrivit și cel mai fecund al copilăriei este satul”,
Lucian Blaga (1).

Așezările rurale românești reprezintă, din îndepărtatele timpuri ale istoriei, vetrele cele mai autentice ale neamului românesc. Legate ființial de civilizația, cultura și spiritualitatea poporului, ele sunt păstrătoare ale specificului etnic prin veacuri, marcat de datini și obiceiuri de mare frumusețe și originalitate (2).

O astfel de așezare rurală este și satul Boghenii Vechi, situat la o distanță de 32 de km de orașul Ungheni și aproximativ 88 de km de Chișinău.

Această localitate se număra printre cele mai vechi în spațiul pruto-nistean, fiind atestată documentar în anul 1490. Unii autori susțin

ideea că satul Boghenii Vechi a apărut chiar mai înainte, pe la 1426 (3).

Locul amplasării în Codrii Moldovei, ales de primii locuitori ai satului prin secolul XIV-XV, a fost determinat de beneficiile vizibile ale locului atât pentru viață și securitate, cât și pentru asigurarea dezvoltării durabile a unei gospodării rurale în acea epocă.

Academicianul Constantin C. Giurescu, analizând perioada medievală, afirma că *nu retragerea la munte, ci retragerea la pădure* a fost soluție salvatoare în fața invadatorilor, deoarece în vremea aceea pădurile se găseau pe suprafețe întinse nu doar la munte, ci și la dealuri și chiar câmpie, oferind un adăpost la îndemână pentru localnici (4).

Aflat într-un mediu mai izolat,

satul Boghenii Vechi păstrează și astăzi acel aer social-patriarhal cu

Cristofor Teodorovici

locuințe modeste, dar perfect încadrate în peisajul pitoresc.

Privit de sus, satul seamănă cu un amfiteatru, unde colinele sunt locurile pentru spectatori, iar mijlocul este arena unde decurge spectacolul vieții cotidiene, amestecat cu cultura și obiceiurile timpului. Octavian Goga scria: *Eu cred că mai întâi a fost satul și după aceea au venit dealurile din jur, ca să păzească frumusețea asta.*

Colinele din jurul satului Boghenii Vechi sunt specifice, deoarece crestele lor ascuțite se unesc, cu o perfecțiune magică, la o înălțime cu un vârf numit Dealul Mănăstirii.

Acest deal, fiind doar al doilea după înălțime în spațiul pruto-nistrean, a fost și este un loc de pelerinaj pentru întregi generații, pentru fiecare persoană care a încercat să contempleze, chiar și o singură dată, frumusețea împrejurimilor.

Caracterul fermecător al acestui deal consta și în faptul că, fiind alcătuit în totalitate din nisip, în vârf găsim *un izvor de apă vie*, cum l-ar fi numit Mihai Eminescu, care prin simbolul său vine parcă să-ți cultive o puternică forță sufletească și o adâncă dragoste de libertate.

Aceste două entități — înălțimea și apa — care se completează una pe alta, te copleșesc și te fac să-ți recunoști profund identitatea și capacitatea de rezistență, chiar și atunci când izbânda pare că te părăsește.

De aceea, Dealul Mănăstirii a fost

dintotdeauna mai mult decât o chemare. Atât sătenii, cât și trecătorii care urcă pe această înălțime pentru a-și potoli setea, dar și pentru a admira frumusețea colinelor care se întind pe zeci de kilometri sunt copleșiți de o priveliște spectaculară unică.

Privind spre valea plină de peisajul fantastic cu varietatea culorilor vii, emoțiile sunt însoțite de muzica vântului și a numeroaselor izvoare

care se unesc frățește într-un râșor care străbate această vale și împarte satul în două părți, revărsându-se apoi în râul Cula, un afluent al Râului.

Este imposibil să-ți potolești, în asemenea clipe, setea de frumos și sacralitate, într-o succesiune de emoții profunde și încărcate de o stare sufletească particulară.

În acest sat pitoresc din Codrii Moldovei, de la poalele Dealului Mănăstirii, în familia lui Ion Teodorovici și a Domnicăi Fotescu s-a născut pe 10 ianuarie 1910 fiul Cristofor, unul dintre cei trei copii ai familiei.

Aici, la Boghenii Vechi, și-a petrecut copilăria, a învățat ce este frumosul, și-a dezvoltat capacitățile muzicale din frumusețea cântecului și poeziei folclorice, ascultând dulceața doinelor cântate de ciobani și săteni, care își lucrau ogoarele.

Aici s-a înfiripat universul său sentimental și comportamental care l-a caracterizat ca persoană și Om, univers în care a acumulat toate ex-

periențele vieții sale. Fără îndoială, locul de baștină, Boghenii Vechi, a fost o parte considerabilă a Eului său, parte care i-a dat forța necesară să înfrunte vicisitudinile vieții, dar în același timp, și să se bucure cu sinceritate de tot ce face și de tot ce înconjură universul său — universul muzicii.

Un rol deosebit în viața lui Cristofor Teodorovici îl are Biserica din sat, care a fost și rămâne acel lăcaș care cultivă, păstrează și consolidează spiritualitatea acestei comunități. Parohia Boghenii Vechi, după afirmațiile unor cercetători, a fost creată în anul 1811 (5). La început, această parohie era compusă dintr-un singur sat, iar din anul 1888 s-a alipit satul Mircești, în anul 1907 — satul Boghenii Noi și în anul 1910 — satul Poiana (6).

Această evoluție a avut o influență destul de benefică atât asupra comunității religioase, cât și asupra mediului social. Ca urmare s-au stabilit și consolidat, în timp, puternice relații de identitate, de prietenie, de solidaritate și interfamiliale care se mențin până astăzi, formând o singură unitate administrativ-teritorială.

În anul 1894, pe lângă parohie, a fost înființată și o școală (10). Deschiderea acestei școli a mărit posibilitățile copiilor din sat de a cunoaște

valorile spirituale creștinești și a culturii naționale.

Adrian, Vladimir și Cristofor Teodorovici

Parohia Boghenii Vechi, în toate timpurile, a avut parte de o comunitate de credincioși fideli. Printre membrii acestei comunități s-a aflat și familia lui Ion Teodorovici și a Domnicăi Fotescu, oameni gospodari și de o adâncă credință creștină.

Ion și Domnica Teodorovici le-au cultivat, cu multă grijă, și celor trei copii — Maria, Cristofor și Ion — valorile sacre ale spiritualității creștinești. Corul de copii al bisericii din sat a devenit pentru Cristofor nu doar un refugiu pentru alinarea sufletului, ci și un mod de dezvoltare și realizare a vocației sale muzicale.

Convingerile religioase și dragostea față de muzica sacră au devenit, în timp, sensul existenței sale pământești. Cristofor se înscrie la studii la Seminarul Teologic. Astfel, cu o puternică convingere spirituală și un talent muzical înăscut, a urcat pe corabia vieții sale tânărul Cristofor Teodorovici, plin de vise, speranțe și idealuri. A pornit, fără ezitare, în întâmpinarea valurilor destinului care ascundeau multe încercări, dar și realizări frumoase, purtându-l pe el și pe urmașii săi spre veșnicie.

Moartea tragică prematură a fratelui sau Ion, la vârsta de doar 13 ani, plecarea de la Seminarul Teo-

logic, decesul primei soții, la puțin timp, doar 18 luni, după nașterea fiului Adrian, sunt doar câteva dintre vicisitudinile vieții care au pus la mare încercare capacitățile fizice, mentale și comportamentale ale lui Cristofor Teodorovici și care i-au provocat mari suferințe.

Încercările dure pentru Cristofor nu se opresc aici. La 28 iunie 1940, URSS a ocupat Basarabia și Bucovina de Nord și a instaurat un regim totalitar comunist în aceste teritorii, regim bazat pe ideologie și valori antinaționale și antireligioase. Apoi, au venit anii de război și reinstaurarea regimului de ocupație sovietic.

Putem doar să ne imaginăm ce simte un om care avuse o Țară, o Limbă, o Credință și, într-o zi, este lipsit de aceste lucruri sfinte. Putem doar să ne imaginăm ce simte un gospodar, când averea agonisită de o viață îi este confiscată și dată colhozului. Putem doar să ne imaginăm ce simte un bun creștin, când bisericile sunt

Astfel, unul dintre verișorii săi, Vladimir Teodorovici, împreună cu alți săteni din Boghenii Vechi, a luat drumul codrilor pentru a organiza lupta armată împotriva regimului totalitar comunist. Această organizație armată de rezistență antisovietică, cu numele *Armata Neagră*, a continuat lupta cu regimul comunist până în anii 1953—1954 (8).

Dragostea de patrie și de neam vine din familie, de la tata Cristofor Teodorovici. Tata a suferit mult pentru aceasta... Era chemat de multe ori la KGB, dar el nu și-a schimbat părerea, își aduce aminte fiul Adrian Teodorovici (9).

Și părinții mei, Ion și Ana Tomozei, îmi povesteau despre hărțuiala și tortura lui nenea Cristofor din partea funcționarilor N.K.V.D.-lui. El a plătit un tribut destul de scump regimului de ocupație sovietic atât pentru convingerile sale național-patriotice și creștinești, cât și pentru faptele și crezul rudelor sale.

Cristofor Teodorovici, dirijor și feciorul Adrian, acompaniator

dinamitate sau transformate în grajduri sau depozite, iar icoanele sunt pângărite și înlocuite cu portretele lui Lenin și Stalin (7).

Persecutarea credincioșilor și a slujitorilor bisericilor, deportările, arestările, batjocorirea lăcașelor sfinte și îndepărtarea oamenilor de valorile spirituale era o dramă insuportabilă atât pentru Cristofor Teodorovici, cât și pentru alți membri ai familiei.

Totuși, Cristofor Teodorovici, pășind pe drumul vieții, a purtat cu demnitate crucea destinului ridicată peste capul său și a generației sale de pe meleagurile basarabene. Spre deosebire de verișorul său, care a ales forma de luptă armată împotriva regimului de ocupație sovietic, Cristofor a ales să lupte cu acest regim, continuând interpretarea muzicii sacre și activitatea sa în calitate de dascăl în acele lăcașe sfinte care su-

praviețuiseră în condițiile regimului de teroare sovietic. Viața îi era plină de greutate și pericole.

Din această dragoste, s-au născut fii Petre Teodorovici (18 mai 1950) și Ion Aldea-Teodorovici (7 aprilie

Este cunoscut faptul că, de multe ori, atunci când suferința îți este la maximum și speranța te părăsește, destinul aduce o rază de lumină pentru ați da noi puteri și încredere, a te ridica și a merge înainte. Această rază de lumină binecuvântată a fost pentru Cristofor întâlnirea în calea vieții a Mariei Aldea, întâlnire care îi va lega cu firul invizibil al dragostei până la sfârșitul vieții lor.

Cristofor Teodorovici și fiul Petrică

1954), care, peste ani, vor deveni doi piloni fundamentali ai universului muzical contemporan din Republica Moldova și vor purta faima neamului spre veșnicie.

Viața familiei era destul de grea. Cristofor Teodorovici muncea foarte mult, dar era remunerat foarte puțin. Din motive cunoscute și menționate mai sus, era imposibil de a avea un loc de muncă mai remunerat. Sunt sigur că suferea foarte mult. Această suferință îi consuma energia și sănătatea.

Chiar și în aceste condiții, el continua, cu fidelitate și sacrificiu pentru el și familia sa, să facă ceea ce cunoștea mai bine, adică să cânte și

să transmită secretele artei muzicale copiilor săi și miilor de persoane din jurul său. A format, la Leova, un cor de copii, care număra peste 120 de elevi.

I-a convins până și pe nepoții Ion și Agafia Tomozei, care locuiau la Boghenii Vechi, să cumpere instrumente muzicale copiilor săi. Era convins că fiecare persoană trebuie să aibă o profundă pregătire muzicală și să cânte la un instrument muzical.

Dincolo de misterul dragostei familiale, pentru el, era dragostea față de muzică. În corurile bisericești, acolo unde a cântat, la Capela corala „Doina”, la Școala moldovenească nr. 2 din Leova, peste tot, Cristofor Teodorovici a demonstrat că muzica este unicul univers în care se simte în totalitate fericit.

Muzica a fost universul în care s-a născut, a trăit și a murit, la 4 octombrie 1964, în vârstă de doar 54 de ani, Cristofor Teodorovici.

După cum demonstrează existența societății umane, nimic nu este întâmplător în viața unei persoane. Trăsăturile specifice ale perioadei istorice, locul unde s-a format, datinile familiei și talentul înăscut sunt pilonii pe care Cristofor Teodorovici a trăit firesc, fără artificii, înfruntând cu demnitate încercările dureroase ale vieții și, în același timp, reușind să creeze frumuseți emoționale prin muzica pe care o interpreta, acel univers al artei unde s-a simțit plinar și sigur pe întreg parcursul vieții sale.

Cristofor Teodorovici dirijind corul

Cristofor Teodorovici și corul său

Bibliografie:

1. Dorli Blaga, *Tatăl meu, Lucian Blaga*, Editura „Humanitas”, București, 1972, p. 35;
2. <https://ziarullumina.ro/actualitate-religiosa/an-omagial/satul-romanesc-spatiu-de-cultura-si-permanenta-197305.html>;
3. <http://m.moldovenii.md/details/id/1502bogheniivechi>;
4. <http://olosite.edu.ro>, *Pădurea și importanța acesteia pentru societatea umană*, p. 1; 5. <https://unghiul.com/file-din-istoria-comunei-Boghenii-Noi>, 5 august 2019; Claudia Darienco, Sergiu Moraru, *Boghenii Vechi de la poalele Dealului Mânăstirii*, Chișinău, 2006;
6. Ibidem, *file-din-istoria-comunei*;
7. Elena Postică, *Rezistența antisovietică în Basarabia, 1944—1950*, Editura „Știința”, Chișinău, 1997, p. 203;
8. Ibidem;

Cristea Teodorovici (în stînga) cu un solist din capela „Doina”, anul 1950

9. <https://www.jc.md/m-am-nascut-in-romania-mare-sunt-mandru-ca-sunt-roman-cu-acte-in-regula/9-mai-2019>.

Omagiu lui nenea Cristofor Teodorovici, cu ocazia celor 110 ani de la naștere și a celor 70 de ani de la nașterea lui Petre Teodorovici, din partea nepotului, dr., conferențiar universitar Tudor Tomozei

Acum, peste ani, realizez...

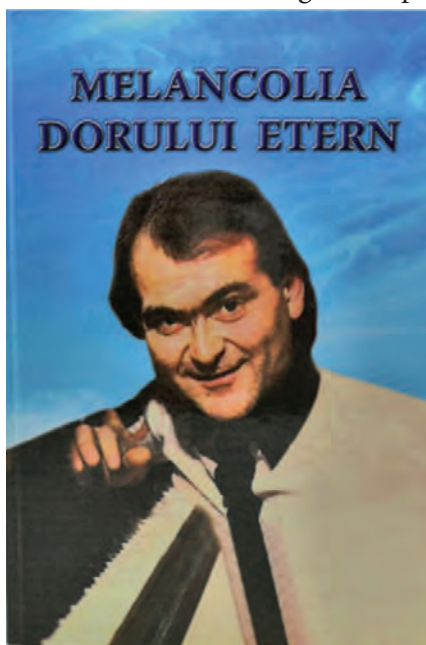
Având norocul să mă aflu într-un mediu deosebit al oamenilor de artă și cultură, am reușit să-i cunosc îndeaproape pe inegalabili, minunații noștri creatori de valori netrecătoare, precum au fost Grigore Grigoriu, Emil Loteanu, Grigore Vieru, Ion Vatamanu, Anatol Ciocanu, Simion Ghimpu, Anatol Codru, Nicolae Sulac, Mihai Dolgan, Ștefan Petrache, Maria Drăgan, Teodor Negară, Nina Ermurache, Glebus Sainciuc, Maria Bieșu, Liubomir Iorga, Anastasia Istrati, Doina și Ion Aldea Teodorovici și Petre Teodorovici. Da, acum, peste ani, realizez ce generație de oameni a trecut, rând pe rând, în eternitate. Au fost dintre cei dăruți de Dumnezeu, care trebuiau să înăbușe în ei pornirile și inspirația pentru a nu spune lucrurilor pe nume, pentru a nu-și etala identitatea, dar o făceau codificat, în cele mai luminoase poezii, în înaripate melodii, opunând rezistență cu atâta demnitate și, totodată, mergând conștient la riscuri ce puteau să le taie orice drum spre afirmare și în general în viața publică.

Petrică Teodorovici a fost unul dintre ei. Imagine de haiduc ce se desprinde din codrii noștri milenari, cu zâmbetu-i proverbial pe

față ce emana lumină, bunăvoință, dar, în același timp, tristețe și îngrijorare.

Ziceam că e o generație trecută pe alte tărâmuri, dar care a lăsat urme atât de adânci în sufletele și conștiința noastră și, în același timp, și un gol imens, gol umplut doar de creația lor vibrantă. La un moment anume, mi-am dat seama că tot mai puțin și mai puțin se vorbește de Petre Teodorovici, deși cântecele lui sunt vii și continuă să ne bucure.

Pentru a nu-l uita, pentru a ști cât de valoroasă a fost creația lui Petre Teodorovici, m-am prins la gândul că sunt datoare, într-un fel, să adun spusele celor care, pe parcursul anilor, l-au admirat, l-au iubit și l-au apreciat și să le încorporez într-o carte, totodată, cântecele lui să fie înregistrate pe

un disc. Această carte, *Melancolia Dorului Etern*, cred, va immortaliza, într-o anumită măsură, personalitatea artistică deosebită a lui Petre Teodorovici, dar și a celui care a fost Omul Petre Teodorovici.

Petre și-a iubit Neamul și Țara, a ținut enorm de mult la obârșia

sa, la părinți, rude, la frați și la toți cei dragi. De aceea, voi încerca să continuu ceea ce a început în viața Petre Teodorovici – descoperirea arborelui genealogic al neamului din care a făcut parte, pentru a-i completa portretul său de inegalabil artist.

Sper, de acolo de Sus, să se bucure de ceea ce încerc să fac întru memoria lui și să-i simt imaginar acea îmbrățișare de cândva, când ne-am întâlnit în mijlocul Pieței Centrale din Chișinău, unde mi-a vorbit atât de entuziasmat despre succesele și trofeul de la Festivalul național de muzică ușoară de la Mamaia, care este, de fapt, unul dintre cele mai vechi festivaluri de acest gen din România.

Parcă-l văd, parcă-l aud..., parcă stau cu el de vorbă...

Îmi doresc, dragă Petre Teodorovici, ca generații întregi să nu te uite și să știe cât de multe ai reușit să faci pentru spiritul și inimile noastre într-un

Veșnică să-ți fie amintirea.

DIN GHEMUL AMINTIRILOR

Cred că era prin anul 1974 într-o zi de primăvară, stăteam pe banca din curtea Conservatorului împreună cu alți colegi, când s-a apropiat un bărbat tânăr și frumos și s-a așezat lângă un coleg de la cursurile mai mari. Discutau între ei zgomotos. Am înțeles că acest bărbat era Petre Teodorovici, pe care îl vedeam pentru întâia oară. Deodată Petre îl întreabă pe coleg: *Ce mai face Simion Ghimpu? De mult nu l-am văzut. Ce colaborări frumoase am mai avut pe când eram student! Mă implicase în organizarea TVC-urilor, la îndemnul lui am și compus primele melodioare. Mergeam cu drag să-i urmăresc lecțiile lui de „Vorbirea scenică”, pe care le petrecea atât de neordinar, cu tobe și cu muzică. Vorbea cu atâta admirație despre Simion Ghimpu, încât și noi, studenții de atunci, eram într-un fel mândri că e și pedagogul nostru.*

Mai târziu, când devenisem mireasa lui Simion Ghimpu, am aflat că Petre Teodorovici era unul dintre prietenii lui de nădejde. Din primele zile ale organizării nunții noastre, Petre s-a implicat cu mult suflet. Mergea cu noi și cu nașul Grigore Grigoriu seară de seară să invităm nuntașii. De multe ori aceste vizite se transformau în petreceri până spre dimineață. Odată am ajuns la Eugen Pârlog, directorul Palatului de Cultură al Feroviarilor, și un vânător recunoscut, unde am fost serviți cu rațe sălbatice coapte. Bărbații erau atât de entuziasmați, încât serveau din vinuri și din bucate – ca niște adevărați haiduci!

Într-una dintre aceste seri târzii am ajuns și la Petre acasă, unde îl aștepta soția Nina. O ucraineană frumoasă și foarte viaoie. Din prag l-a luat la rost, mai mult în glumă, pe Petre că a venit târziu, dar văzându-ne pe noi și, mai ales, pe Grigore Grigoriu, care era foarte admirat și cunoscut, a început să îi acorde atenție prea multă lui Grigoriu. Poate mai mult să-l facă gelos și să se răzbune pe Petre pentru întârziere. Simion n-a rezistat și i-a

reproșat: *Nina, ai obraz!*. Ea însă a pus pe masă o farfurie în care era o pulpă de găină și m-a așezat doar pe mine la masă, spunând că Petrică nici nu merită să mănânce în seara aceea. Petre râdea ca de năzbâtiile unui copil. Se simțea că o adoră. De fapt, Petre o iubea foarte

mult și pe Angelica, fetița Ninei. Și fetița îl iubea enorm. Îl aveau și pe fiul lor comun, Dragomir, care era pe atunci de vreo 4-5 anișori. Am făcut cunoștință mai târziu și cu familia Ninei. Mămica ei mi-a cusut rochia de mireasă, la sugestia lui Petre, care ne-a spus că e o bună croitoreasă și că ea coase rochii de scenă cântărețelor noastre, în mod special pentru Maria Codreanu. La nuntă au venit în patru: sora Ninei și soțul, Nina și Petre. S-au distrat și s-au simțit foarte bine. Venise lume de peste lume, mai ales din domeniul artistic. Și, bineînțeles, Simion încerca să-i ofere cuvântul fiecăruia dintre ei. La un moment dat, Petre s-a apropiat de masa mirilor și foarte supărat i-a reproșat lui Simion: *De ce nu mi-ai oferit cuvântul până acum, ce eu îți sunt ultimul?*. S-a întors și a plecat. Eu chiar m-am speriat, crezând că Simion și Petre nu vor mai comunica. Dar imediat ce Simion i-a oferit cuvântul, Petre a uitat de supărare. A ținut o cuvântare așa cum putea vorbi doar Petre Teodorovici, după care s-a așezat la pian și a început să cânte din cântecele lor comune: *Căderea frunzelor*, *Cu adevăruri*,

Adâncul viorilor ș.a. Apoi, împreună cu Maria Codreanu, care era și ea invitată la nuntă cu noul ei soț, Alexandru Biriucov, și cu mirele Simion Ghimpu (care purta la gât un batic roșu de mătase, pe care i-l legase soția lui Vasile Munteanu) s-au urcat pe o scenă improvizată

și au început să cânte de nu-i mai oprea nimeni. Au uitat că sunt la nuntă.

Nunta s-a jucat în perioada când apăruse Directiva din 1985 „Măsuri de Combatere a Alcoolismului și de Eradicare a Comerțului Ilegal de Alcool și se permiteau petrecerile în localuri doar până la ora 23.00. Și? Numai se încinsese petrecerea... și de acum trebuia părăsit localul.

A doua zi am plecat în așa-zisa *Călătorie de nuntă* în satul Troițcoe din Anenii Noi, unde era președinte de colhoz prietenul lui Simion – Vasile Pelin. Cum am ajuns și cum ne-am petrecut acolo e motiv pentru altă povestire, atât doar pot să spun că într-un sat micuț, pe prispa unei case de la țară, cu brânză de oi și slănină am petrecut poate cea mai neobișnuită *călătorie de nuntă*.

Printre oaspeți – Grigore Grigoriu și Ecaterina Botnariuc – nașii, Petre Teodorovici, Maria Codreanu, cu soțul ei, Andrei Strâmbeanu, Liubomir Iorga și Ninela Caranfil, Dionisie Tanasoglo, Valentina și Ion Chirtoacă... Doamne, ce atmosferă mai era! Iar Petre? Era exact din acest peisaj al

improvizației, voiți bune și al artistismului!...

Apoi ne întâlneam și cu familiile – la diverse petreceri. O întâlnire deosebită a fost la restaurantul *Inturist*, unde ne-a invitat Ion, fratele lui Petre, împreună cu Doina. Formația *Contemporanul* urma să meargă într-un turneu prin Republica Democrată Germană și acesta a hotărât să ne ofere o cină. În sala mare a restaurantului aveam rezervată masa noastră. În sală erau și alte mese. La una dintre ele, nu departe de noi, se sărbătorea, probabil, o zi de naștere. Noi, cei șase – eu cu Simion, Nina cu Petre și Ion cu Doina, discutam despre muzică, texte, melodii, artiști. Doina era îmbrăcată într-o rochie lungă de cremplen pe bretele, de culoare mov-bordo, cu flori pe poale. Avea pe deget un inel de care nu văzusem până atunci, cu o piatră dreptunghiulară, mare, de culoarea rochiei, înrămat foarte fin cu aur. Se deosebea de toți ceilalți care erau în restaurant și, desigur, de noi două. Deodată, la cealaltă masă din restaurant, a început un scandal ce degenerase în bătaie. Femeile între ele se trăgeau de păr, bărbații își turnau pumni. Lumea de acolo mușise și se uita cu groază la ceea ce se întâmpla. Și nimeni, dar absolut nimeni, nu îndrăznea să oprească acest scandal. Doar Nina s-a ridicat, s-a apropiat de cel mai aprig bătauș, l-a tras într-o parte, i-a spus ceva la ureche, apoi au ieșit împreună afară. După vreo câteva minute s-au întors în local. Acela s-a apropiat de masa sa și a făcut pace, iar Nina a venit și s-a așezat triumfătoare la masa noastră. Noi, eram foarte curioși să știm cum de reușise ea să potolească scandalul. *I-am spus că dacă face pace între invitații lui, mâine mă întâlnesc cu el.* Am râs cu toții de această întorsătură a lucrurilor, iar Petrică cel mai tare. Era atât de mândru de ea.

Îmi mai amintesc și de o zi de a mea de naștere, prima petrecută în casa lui Simion, deja a noastră. Împlineam 22 de ani. Cămaruța din cămin avea 16 metri pătrați, dar în ea au încăput vreo 30 de persoane.

O parte erau așezați la masă, iar ceilalți stăteau pe canapea, în spate, care era ceva mai ridicată. Cei de la masă le puneau în farfurioare și îi serveau pe cei din spate. Printre ei era și Petre. Vai, ce ne mai amuza această atmosferă și situație. Am dansat hora în linie dreaptă pe coridorul îngust al căminului, s-a cântat și s-au purtat discuții aprinse. Ce lume minunată mai era! La plecare, Nina l-a rugat pe Petrică să-i tragă fermoarul la cizmă, iar acesta nicidecum nu reușea și se revolta, iar Nina tot îl îndemna: *Hai, hai, că nu ai încotro.* Era o relație deosebită între ei, ceva artistic, ceva jucăuș și, în același timp, cu un respect și cu apreciere reciprocă.

Mai târziu, am aflat istoria lor de dragoste. Nina, după absolvirea Conservatorului, a fost repartizată la Leova, profesoară de pian la școala de muzică. Vladimir, fiul lui Adrian Teodorovici, făcea pianul la tânăra profesoară. În oraș se vestise despre frumoasa pianistă. Petre special a mers cu nepotul Vladimir la școală să o cunoască și i-a căzut tronc la inimă. Nina, însă, era cu cineva într-o relație și nu îl lua în serios. I-a trebuit mult timp să o cucerească. Odată a așteptat-o până dimineață pe pragul casei unde intrase cu bărbatul cu care se întâlnea. Când a ieșit din casă, Nina a înțeles că acest bărbat o iubește cu adevărat. Petre chiar atunci i-a propus să-și ia bagajele și fetița și să meargă cu el la casa părintească.

Ziceam, că așa i-am cunoscut pe Petrică și Nina – senini, veseli, glumeți cu drag unul de altul, și mare mi-a fost dezamăgirea că nici doi ani nu trecuse după ce i-am cunoscut, l-am văzut pe Petre cu o altă femeie.

După un spectacol al formației *Bucuria*, eu cu Simion am ieșit din sala Filarmonicii unde ne-am întâlnit cu Nina Crulicovschi, Iurie Sadovnic, Ion Aldea, și ne-am pornit pe jos spre centru, când am văzut cum din spatele Filarmonicii a ieșit Petre la braț cu o femeie care îl pupa tot drumul. L-am ghiontit atunci pe Simion și l-am întrebat: *Cine e femeia asta? Nu știu, mi-a*

răspuns el. Eram atât de revoltată!... Mai ales că pe timpul acela eram o maximalistă – foarte categorică și necruțătoare.

Când am ajuns la strada Ștefan cel Mare, Petrică a spus: *Da, nu v-am făcut cunoștință. Simion, ea e Zoe.* Când a ajuns la mine am întrebat foarte revoltată: *Cine e ea?* Petrică s-a cam șifonat și a început: *Veta, pe urmă am să-ți explic...* I-am tăiat-o franc: *Eu o cunosc pe Nina.*

Din câte am auzit apoi, despărțirea lui Petrică de Nina a fost una destul de complicată. Din acel moment relațiile noastre s-au răcit.

Nina peste câțiva ani a plecat cu tot cu copii în Rusia, la Voronej.

Cu Petre și Zoe ne-am mai întâlnit la nunta Doinei și a lui Ion. Petre era îndrăgostit de Zoe și-i tot spunea lui Simon: *Uite ce frumoasă e nevasta mea.* Dar de întâlnit cu familiile așa și nu ne-am întâlnit.

Petre a mai venit de câteva ori la noi în vizită la cămin. Era de fiecare dată senin, sincer și foarte plăcut. La prima lansare de carte a lui Simion a ținut o cuvântare emoționantă, demnă de un Om care a prețuit valorile în această viață. Îl iubea foarte mult pe Simion, și asta era reciproc.

Când am auzit că Petre e bolnav și e la spital, m-am hotărât să merg să-l intervievez. Mă temeam, totuși, că mă va refuza, din cauza stării de sănătate. Mare mi-a fost mirarea că m-a primit cu mult drag și era atât de entuziasmat să-mi răspundă foarte sincer la întrebări. La despărțire mi-a spus că-i este dor de o întâlnire cu Simion. Ne-am întâlnit, în ultimul lui drum, când Simion cu lacrimi în ochi a vorbit pentru ultima dată la capul celui care a fost frumosul și talentatul – Petre Teodorovici.

În ultimul an de viață a lui Simion, se mai întâmpla să îmi zică lucruri parcă rupte de realitate. În una din zile mi-a spus că l-a vizitat Petrică Teodorovici (acesta fiind plecat de printre noi de câțiva ani deja). M-a trecut un fior prin tot corpul, dar am înțeles atunci, că Petre într-adevăr a venit la el. Așa a fost întotdeauna – un prieten adevărat.

O CARTE CE STRĂBATE

Ionel Căpiță

Melancolia Dorului etern este o antologie - document privind viața, activitatea și opera regretatului compozitor și interpret – Petre Teodorovici, realizată de cunoscuta interpretă, redactor radio – Veta Ghimpu Munteanu.

Această lucrare constituie o filă de aur în Patrimoniul Cultural al Neamului, filă scrisă din amintirea contemporanilor celui care a fost și rămâne Petre Teodorovici – strălucit compozitor care, prin muzica sa, a dus faima republicii noastre pe toate meridianele globului pământesc.

Editarea cărții *Melancolia dorului etern* este un imperativ al timpului și o sfântă datorie de a ne exprima astfel recunoștința, dragostea și neuitarea celui care a fost flacăra sufletului nostru în muzica de estradă decenii întregi, apuse fără veste.

Melancolia Dorului etern este o lucrare monumentală ce se datorează unei munci asidue a autoarei, care a reușit notă cu notă să restabilească cântecul întrerupt (parcursul vieții) al marelui compozitor și interpret Petre Teodorovici – readus astfel în Altarul Neuitării contemporanilor și a generațiilor ce vin și vor tot veni.

Melancolia Dorului etern este antologia care ani și ani a tot așteptat să-și ocupe locul în Patrimoniul Cultural al Neamului. Și astăzi cum să nu te bucuri că această oră astrală a și sosit? Cum să nu exprimi recu-

noștință tuturor celor care au mijlocit apariția la lumina zilei a *Melancoliei Dorului etern*?!

Melancolia dorului etern – antologie de Veta Ghimpu Munteanu

Lidia Zmeu, Biblioteca Publică Raională Valeriu Matei, or. Leova

Se spune că *Oamenii talentați, extraordinari nu pot trăi decât cu un picior dincolo de viață* și nu este întâmplător faptul că la 25 septembrie locuitorii raionului Leova, asemenea unui hram au participat la un eveni-

înveșnicirea creației marelui interpret și compozitor PETRE TEODOROVICI – un inegalabil artist. Petre Teodorovici este cel care ne-a făcut cunoscut lumii întregi, în mod special prin cântecul *Melancolie*, dar și a sutelor de cântece înregistrate cu diverși cântăreți autohtoni, cât și de peste hotare, merită să fie readus în circuit.

La acest eveniment au fost prezenți: Ion Suruceanu – Artist al Popoului, scriitorul Ianoș Țurcanu, interpretul Cristi Teodorovici – nepotul lui Petre Teodorovici.

ment cultural de mare însemnătate, lansarea cărții *Melancolia Dorului Etern*, dedicată marelui compozitor și interpret de muzică ușoară PETRE TEODOROVICI.

Este o carte care va trăi mult, chiar și formatul fizic al ei, este o carte de calitate. Prin această antologie, autoarea Veta Ghimpu Munteanu, a reușit să adune gândurile și scrierile mai multor oameni întru

Fiecare locuitor a primit cu bucurie vestea despre apariția acestei cărți, o adevărată comoară pentru noi, o comoară în colecția bibliotecii, care va fi promovată generației de astăzi și celor de mâine, pentru ca Petre Teodorovici să nu fie dat uitării.

Mulțumim doamnei Veta Ghimpu Munteanu pentru insistența și puterea pe care a depus-o la realizarea acestei comori.

MELANCOLIA DORULUI ETERN. Antologie de Veta Ghimpu-Munteanu

Ion Domenco

Recent, la Biblioteca Publică Raională Valeriu Matei din Leova, a avut loc lansarea Antologiei *Melancolia dorului etern* – o carte care va trăi mult, ani și secole la rând, atâta timp, cât vor dăinui nemuritoarele melodii ale compozitorului leovean, Petre Teodorovici. Prin această carte de calitate, autoarea Veta Ghimpu-Munteanu, cunoscută publicului meloman din țară ca și interpretă, redactor-prezentator, publicistă și scriitoare, a reușit să adune gândurile și scrierile mai multor oameni întru înveșnicirea creației marelui interpret și compozitor Petre Teodorovici, un inegalabil artist. Petre este cel care ne-a făcut cunoscut lumii întregi, în mod special prin cântecul *Melancolie*, a altor sute de cântece înregistrate cu diverși cântăreți autohtoni, a subliniat, emoționată, autoarea.

La eveniment au fost prezenți: Ion Suruceanu, Artist al poporului, Ianoș Țurcanu, scriitor, Cristi Teodorovici, interpret, nepotul lui Petre Teodorovici, care urmează prin faptă tradiția dinastiei de muzicieni Teodorovici și a încântat și de astă dată publicul spectator cu melodii-legendă. Fiecare locuitor a primit cu bucurie vestea despre apariția cărții, o adevărată comoară pentru noi, o comoară în colecția bibliotecii, care va fi promovată generației de astăzi și generației de mâine, pentru ca Petre Teodorovici să nu fie dat uitării. Editarea cărții a fost susținută material de Consiliul Raional Leova și Primăria Leova.

BUCURAȚI-VĂ, PRIETENI, DE ACEȘTI PATRIOȚI AI NEAMULUI

Fără ei, fără frații Petre și Ion Teodorovici, fără Doina Aldea-Teodorovici, bat mai încet, parcă, și clopotele de la Putna, fără ei și flacăra deșteptării, aprinsă prin cântecele lor de dragoste pentru acest colț de pământ, care a avut și trebuie să aibă demnitate, parcă e mai palidă, nu știu cum; fără ei lacrimile-s mai

amare, mai sărate, ne podidesc mai des, mai ales, după ce au plecat tustrei la ceruri... Nu putem, nu avem dreptul să-i dăm uitării, căci sânt printre foarte puținii care în acea vremea grea și tulbure, au avut puterea și curajul să spună lucrurilor pe nume, au știut și i-au învățat și pe alții să păstreze neîntinată dragostea de Țară, Limbă, Alfabet, Tricolor. Și pentru aceasta ei merită pe deplin recunoștința și plecaciunea noastră, amintire veșnică pe acest pământ.

...În semn de profundă recunoștință pentru frații-compozitori Petre și Ion, leovenii vin în fiecare an la sfârșitul lui Brumărel la stela pe care sânt incrustate chipurile celor doi bravi patrioți, care pentru prima dată au cântat despre Mamă, Patrie, Limbă, Istorie, Eminescu. Vin cu jerbe și coroane cu flori vii la monumentul din centrul orașului, pentru a se închina martirilor neamului, celor, care s-au jertfit pentru libertatea și independența țării, care ne-au îmbărbătat cu melodiile lor înălțătoare, ne-au învățat să ne păstrăm verticalitatea, demnitatea de țară și neam. Tot aici elevii, alături de dascălii lor, recită versuri despre și pentru stelele nepieritoare ale muzicii noastre – Doina și frații Ion și Petre Teodorovici, cântă nemuritoarele melodii despre Eminescu, care ne va judeca, despre mării dispăruți...

...Fără ei până și dragostea se cântă cu nițică tristețe, fără ei nu putem, nu suntem în stare să umplem un gol ce nu poate fi, de fapt, umplut, dacă simțim că am rămas parcă pustii... Dar tot ei ne-au lăsat îndemnul și apelul de a nu dispera, a nu ceda, a fi curajoși, perseverenți și hotărâți. Haideți, dar, să nu lăsăm să se stingă torța deșteptării, a trezirii conștiinței noastre de neam *fără de moarte*. Avem sfânta datorie de a duce mai departe flacăra, lumina ce ne arată calea cea dreaptă. Or, melodiile fraților Petre și Ion Teodorovici ascund un parfum de sfințenie, de dragoste până la lacrimi de țară, limbă, demnitate și conștiință națională, cu siguranță, putem afirma că atmosfera și prietenii ce se stabilesc în cadrul Festivalului-concurs regional *Ecoul de la baștină*, desfășurat de ani

buni la baștina fraților-compozitori și cantautori – orașul Leova – poartă un miros plăcut de lumină și recunoștință purificatoare, de omenie pentru cei doi mari patrioți ai neamului. Ținem să menționăm cu satisfacție și faptul că evoluările pe scenele din Leova, Cantemir, alte raioane din sudul țării ale ansamblului pe care-l conduce Cristofor, feciorul Doinei și a lui Ion Teodorovici, sunt o dovadă elocventă că el este sânge din sângele părinților săi, adevărați martiri ai neamului, de numele cărora este legată întreaga mișcare de eliberare națională a românilor basarabeni. Unchiul lui Cristofor, Adrian Teodorovici, veni și el cu un discurs emoționant. Copleșit de emoții, a vorbit cu dragoste despre frații săi, Petre și Ion, despre talentul înăscut al lui Cristofor, care interpretează cu atâta dragoste melodiile taică-său, întrebându-se, retoric: *Ce poate fi mai frumos, mai de preț, decât faptul că minunatele melodii scrise de tatăl Ion și unchiul Petre sunt la fel cântate și trăite, ca acum mulți ani, și că generațiile care vin sunt așijderea sensibile față de mesajul patriotic, de muzicalitatea și frumusețea lor de altă dată?!* Mulțumim mult dnei Veta Ghimpu-Munteanu pentru această carte deosebită, foarte reușită.

În cadrul ceremoniei de lansare a cărții, foști colegi și prieteni cu frații Teodorovici, și-au amintit cu plăcere de anii de copilărie ai lui Petre și Ion, de culmile muzicale ale băștinășilor-compozitori și cantautori cu renume internațional, apoi, cu o neascunsă tristețe, de anii când bunul Dumnezeu i-a luat, pe rând, la El, acolo, în Ceruri. Din toți interpreții de muzică patriotică de la noi, cei mai dragi îmi sunt Petre și Ion Teodorovici, mărturisii Valeriu Mercușev, coleg și prieten al celor doi frați. *Poate, din motivul că am crescut cu muzica lor, că am învățat de la ei dragostea pentru Moșie, Neam, Limbă Română, poate pentru dăruirea lor sufletească și trupească idealurilor noastre naționale... Cu regret, în ultimii ani ascult mai rar și mai puțin muzica lor, din lipsă de timp. Dar când am o clipă de răgaz, stau ore în șir înmărmurit la muzica celor doi*

martiri, doi titani, adevărați tribuni ai idealurilor noastre naționale, or, melodiile lor sunt, realmente, cele mai lirice, mai fascinante, frumoase, sunt, în fine, nemuritoare, care au fost, sunt și ne vor fi mereu făclie și călăuză în viață pentru multe generații de români, ce le vor fi recunoscători celor doi frați pentru tezaurul inepuizabil al deșteptării conștiinței noastre naționale, a mai spus Valeriu Mercușev.

DISTINȘI CONTINUATORI AI DINASTIEI MUZICALE TEODOROVICI

Frații Petre și Ion s-au născut pe malul Prutului, la Leova, în familia profesorului de muzică, Cristofor Teodorovici și a Mariei Aldea. Cristofor a fost solist în Capela corală *Doina*, apoi, căsătorindu-se cu Maria, medic, se întoarce acasă, în Leova, unde lucrează ca profesor de muzică și conduce corul Școlii nr. 2 (astăzi LT M. Eminescu, n.n.) din localitate. Tatăl mai avusese două căsătorii, din care îi avea pe Adrian și Igor. Cu Maria Aldea, Dumnezeu i-a dăruit încă doi bravi feciori – Petre și Ion, cărora a reușit să le transmită împătımirea pentru întreaga viață față de cântec, dragostea pentru adevăr și dreptate, demnitate națională.

Tatăl lor, care avea și studii teologice (fusesse preot, dar în perioada sovietică a fost nevoit să se retragă

din biserică, n.n.) a sădit în sufletul neîntinat al feciorilor dragostea pentru folclor, creație populară, pentru tot ce este românesc și sfânt pe această palmă de pământ de pe malul Prutului. Mama Maria avea și ea o voce deosebită, știa multe cântece și rugăciuni. Petre absolvă școala medie (muzicală) din localitate, apoi Colegiul de muzică Ștefan Neaga, Institutul de Stat al Artelor Gavriil Muzicescu, unde a excelat prin cunoștințe teoretice, măiestrie interpretativă la diferite instrumente muzicale și, implicit – compoziții proprii. Este îndeajuns să spunem că Petre, pe când făcea studii la Colegiul Ștefan Neaga (secția teoria muzicii), făcea, facultativ, compoziția, cu... Eugen Doga! După terminarea studiilor, a activat ca director artistic al ansamblurilor *Bucuria* al Filarmonicii Naționale (1975-1982), *Ceremoș* (cu participarea surorilor Rotaru Aurica și Lidia) al Filarmonicii din Cernăuți (1983-1984) și *Ecou* al Centrului tineretului din Chișinău (1984-1989). Încă din tinerețe Petre s-a afirmat ca un luptător pentru cauza națională. Pe parcursul anilor a semnat o serie de cântece care au devenit rapid slagăre, printre care – *Santa Maria Maggiore*, *Scrisul nostru*, *Veniți acasă*, *Romantică*, *Ultima oră*, *Vara la Soroca*, *Amicii mei*, *Seniorita Grația*, *Sea-ră albastră*, *Vin din munții Latiniei*,

Te iubesc, popor român, *Basarabia*, *Dați-le voie flăcăilor basarabeni peste Prut*, *De ce?*, *Adio, Trandafir*, *Veșnică*, *dragostea*, *Clipa mirilor*, *Irena* ș.a. A fost deschis colaborărilor, multe din cântecele sale fiind scrise pe versuri de Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, Simion Ghimpu, Ion Hadârca și interpretate de Gheorghe Țopa, Sofia Rotaru, Nina Crulicovschi, Anastasia Lazariuc, Gabriel Dobanțu ș.a. Puțini știu că interpretul Filip Kirkorov și-a început cariera în anii 1980, în R. Moldova, și anume cu piesele lui Petre Teodorovici, piese, care au răsunat la Festivalurile muzicale din România, Slovacia, Finlanda, Cuba, Italia, Argentina, Rusia, Ucraina ș.a. Petre Teodorovici a scris și muzică de filme și spectacole, ca de exemplu pentru comedia muzicală *Liola*. A interpretat și personal câteva piese: *Mă-ntorc cu drag în satul meu*, *Santa Maria Maggiore* și *Maria* (pentru *Maria* i s-a acordat Marele Premiu al Festivalului de la Mamaia). A fost conducătorul artistic al formațiilor *Bucuria*, *Ecou*, *Teo-Dor* ș.a.

În cadrul evenimentului de lansare a Antologiei *Melancolia dorului etern* au răsunat cântece atât de mult îndrăgite de fiecare dintre noi, melodii cu care am crescut și ne-am maturizat, am cunoscut zborul înalt, dorul și plânsul.

ABONAREA LA REVISTA „REALITĂȚI CULTURALE”

poate fi făcută începând cu orice lună la toate oficiile poștale din republică.

Indice abonare „Poșta Moldovei”: **PM32118**

Abonament pentru **6 luni — 150 lei**

Doar de atât aveam nevoie pentru fericire

ANDA VAHNOVAN,
DOCTOR ÎN SOCIOLOGIE

Serviciul Social din Centrul Clujului ne-a ștampilat pe foi viitoarele destine.

Un fel de loterie. An de an era alt cămin sau altă cameră. Un singur standard rămânea valabil mereu: 22 de metri pătrați împărțiți la 5 studenți. Un pat de metal supraetajat scorojit și altele trei separate cu sârmele ieșite pe sus. O masă și 5 scaune vechi de când sunt căminele, cu așchii și bucăți

Nimic nu poate reda acel suspans când, tăbârcind gentoiul alb-albastru de rafie de la Piața Centrală din Chișinău, cu care ai venit 600 de kilometri, iar pe drum, pentru că s-a rupt fermoarul, l-ai străpuns și l-ai legat apoi cu o sârmă că să ajungi totuși la destinație, te trezești în fața ușii cu cheia marcată în mână.

O deschizi. Apocalipsa în 6 D. Așa vedeai prin filme că arătau ca-

lipsă. Două rafturi anticariatice pentru cărți. Perdele vechi, agățate pe ce a mai rămas dintr-o galerie preistorică. Patru dulapuri cu urechi strâmbe de metal pentru lacăte. Ultimul venit își va ține hainele în bagaje. Ghinion. Doar de să se înduplece cineva să îi facă un capăt de loc măcar pentru sacou, dacă asemenea piesă aristocratică există în bagajele ghinionistului. Așadar – 4,4 metri per suflet.

În acel an a fost să fie căminul 6. Camera 91.

sele părăsite după războaie, foame și secetă. Primul lucru – deschizi larg geamurile. Înghiți nodul dens din gât și știi că nu ai prea mult timp la dispoziție pentru a-ți alege cel mai întreguț pat, care să mai conțină în afară de cadru și câteva arcuri funcționale. După ce deduci că e o cauză pierdută din fașă mai mizezi pe o saltea cât de cât, ca să mai neutralizeze din găurile largi și zgârâcioase. Oricum în timp va trebui să înveți pozițiile de somn slalomate printre găuri și vârfuri

ascuțite de ”prăjini”, cum le ziceam noi. Patul supraetajat era cel mai neales. Partea de jos – pentru că se legăna la orice aburcare și coborâre din el și-apoi mereu trebuia să miroși șosetele celui aburcat, iar partea de sus datorită lipsei de apitudine spidermanice ale multora.

Și uite că zarurile au fost aruncate. Fetele s-au cazat. Paturile s-au umplut. Covorașele și plapomele colorate au personalizat colțul fiecăreia. Dar înainte de asta, datorită inventivității uneia dintre nou-venite, am făcut rost de afișe de la Teatrul Maghiar cu spectacolul ”A rút kiskacs”, adică ”Rățușca cea urâtă” și le-am lipit pe post de tapet cât am putut acoperi din pereții jerpeliți. Va fi singura expresie din maghiară pe care o voi reține pentru tot restul vieții. Iar cu resturile rămase din afișe am învelit niște scânduri și le-am fixat pe frânghii, obținând astfel rafturi pentru cosmetice de clasa întâi.

Irinel – jurnalista – citea mereu, purta pulovere largi și mânca aproape doar sana și pâine. Fată deșteaptă, timidă și parcă mai mereu rătăcită printre lecturile ei. Stanca de la Litere – cu mult păr creț și privire narcisistă – atitudine de Xena din ”Prințesa Războinică” și apucăturile așijderea. Cu caserole de mâncare primite săptămânal de la părinți la care se sclifosea mereu. Ancuța – boboc dintr-un sat de munte, venită la drept și în căutarea marii iubiri, cu multe borcane de zacuscă de la mama și perechi de cercei cu pietricele colorate, care zăngăneau atunci când ateriza de pe patul supraetajat. Și mult ruj roșu – în el și-a pus toată

nădejdea. Olga de la Etnologie, cu maniere alese, înceată în toate, chibzuită și cu un simț al umorului aparte. Singura moldoveancă, din Cimișlia, care înainte de somn mereu își pieptăna atent părul și își desfăta fața cu crema primită cadou de la iubitul ei moldovean cu ochi albaștri. Am rămas prietene bune până în ziua de azi. Cu ea ne-am înțeles să gătim cu rândul – când o oală de borș, dar fără mărar, așa cum îi place la ”al meu”, când un ceaun de cartofi scăzuți, dar așa cum îi place la ”al ei”. Și seara ceai cu taclale – așa cum ne place nouă.

Și uite așa, zi de zi, a trebuit să învățăm să conviețuim. Să acceptăm mendrele și să tolerăm diferențele, zilele proaste și greșelile. Să cedăm și împărțim borșul, sana, zacusca și prăjitura de mere răma-

să în caserolă. Să împărțim ultimii bani și să punem împreună pentru o zi de naștere. Să împrumutăm haine și papuci, genți, cărți și cursuri. Să ne apucăm hotărâte de gimnastica de dimineața și în două zile să și renunțăm la ea. Să ne certăm zgomotos pentru mizeria de pe masă și podeaua nemăturată iar apoi taberele să se împace. Să fim solidare atunci când vreunul dintre aleși nu renunța să bată la ușă noaptea, întru cerșirea iertării sau invers, să mai aruncăm niște venin atunci când i se urcau gradele la cap.

Anul a trecut rapid. Am înțeles că acest loc ne-a devenit casă abia când am început să dezlipim pozele de pe pereți, să adunăm și să împărțim borcanele goale de pe dulap după culoarea ojelor cu care le marcasem și să predăm păturile

ponosite ”de cazarmă” administra-toarei.

Și cu acea ultimă șampilă de pe fișa de lichidare de la cămin ne-am risipit prin lume. Uneia dintre ele i-am pierdut urma. Pe alta am mai întâlnit-o peste ani și era tot în căutare. Rujul nu folosisese la nimic. Ochii albaștri au trădat-o urât pe a treia. Și a plecat în lumea mare unde și-a întâlnit dragostea adevărată. Iar manierele domnești i-au servit perfect în Elveția, în noua ei familie de aristocrați. Jurnalista mea a coborât din lumea cărților și a întâlnit un prinț real. În București. Iar eu am obținut trofeul pentru numărul de nașteri, dar nu asta contează. Ci faptul că, indiferent de traseul sucit al sortii, în acei 4,4 metri pătrați au încăput vise și speranțe cât pentru o viață întreagă.

TATIANA NASTASIU, ȘEFA BIBLIOTECII PUBLICE CIUTEȘTI, R. NISPORENI

Educația nu este pregătirea pentru viață, educația este viața însăși

Trăim într-un secol al vitezei și nici nu observăm când copiii noștri devin maturi cu sau fără 7 ani de acasă. Și doar atunci ne întrebăm: Unde am greșit?

Așa a apărut ideea de a organiza în incinta Bibliotecii publice Ciutești, r. Nisporeni, o masă rotundă cu genericul *Copilului nu-i oferi aur și argint, dar oferă-i educație*.

Suntem conștienți, cu toții, că procesul educațional necesită multă răbdare, atenție și perseverență. Educația e pâinea sufletului și cel mai important este să o ai împreună cu cei șapte ani de acasă. Vârsta preșcolară reprezintă un moment important pentru dezvoltarea copilului. Ei devin conștienți de lumea în-

conjurătoare, manifestă curiozități față de ceea ce observă. Copilul învață să-și câștige o anumită poziție în societate. Prin educație înțelegem transmiterea experienței de la o generație la alta, cunoașterea bunurilor maniere și comportarea în societate.

Foarte mulți părinți se întreabă cum să crească un copil cu caracter frumos și valori sănătoase. În contextul culturii noastre tradiționale, cel mai bun răspuns este că un copil urmează modelul de acasă și învață ceea ce trăiește... Dacă părintele practică valori sănătoase, automat va face același lucru și copilul, el fiind oglinda părinților.

Părinții ne ajută să devenim oameni, iar cărțile să rămânem. Dar lectura ce va da copilului? Îi va îmbogăți imaginea, îi va dezvolta amabilitatea de comunicare, îi va oferi lecții despre empatie etc. Cărțile modelează un caracter frumos. Tot ce nu le putem preda noi, copilul învață din cărțile potrivite.

Stimați părinți, lecturați cât mai des și mai mult cu copilul, aceasta îl va ajuta să-și croiască personalitatea în societate.

Mulțumesc părinților ce au acceptat această provocare.

Filosofia vieții

Ca atare, viața stă în atenția filosofiei în două ipostaze/domenii ale acesteia: **filosofia viului** și **filosofia vieții**.

Filosofia viului (numită și filosofia biologiei) este preocupată, indubitabil, de semnificațiile filosofice ale cercetării naturii vieții: naturalism și spiritualism, evoluționism și creaționism (în interpretarea evoluției realității nevii și vii), unde viața este definită ca formă superioară de mișcare biologică a materiei, așezată (în ierarhia formelor de mișcare) după mișcarea chimică, apărută (evolutiv) pe baza existenței macromoleculelor proteice și acizilor nucleici.

Pe Terra, materia vie apare și este organizată într-o succesiune de niveluri: molecular, ultrastructural, al organismelor celulare, celular, tisular, al organelor, idiobiologic, al populației, biocenotic. Evoluția sistemelor vii se manifestă ontogenetic și filogenetic, evoluția filogenetică constituind expresia cea mai caracteristică a dezvoltării generale a materiei vii, individul biologic devenind suportul individului uman.

Filosofia vieții este denumirea răspândită în Germania la sfârșitul secolului al XIX-lea și desemnează concepțiile conform cărora filosofia nu izvorăște din reflecția rațională sau din exercițiul intelectului, ci din plenitudinea experienței vieții, viața fiind considerată drept fondul original, operațional, voluntar și instructiv care generează forme și valori într-o continuitate nelimitată.

În viață se produce/manifestă o finalitate immanentă care (pare neverosimil dar adevărat) nu trebuie să conducă la nicio inteligență ordinatorie, deoarece viața își are rațiunea în sine însăși și în ea se rezolvă toate contradicțiile și toate opusurile devin compatibile (bine — rău, pozitiv — negativ, adevărat — fals etc.): dualismele sunt produse numai de intelect care, de fapt, izolează aspecte parțiale și le opune, fiind incapabil să le adune într-o unitate vie și profundă. Filosofia, adeseori, sfârșește în inefabil și inco-

gnoscibil, cauza e că despre fondul vital se poate spune că mai degrabă nu este, decât că este.

Pornind de la aceste viziuni/concepții din filosofia vieții, trebuie să evidențiem ideea/teza că viața nu e înțeleasă ca obiect al unui nou tip de cunoaștere, deoarece în acest caz viața ar fi deja ceva mort, obiectivizant vorbind ceva „înghețat”. Dimpotrivă, aceste concepții consideră viața în nemijlocirea experienței, în altul însuși prin care ea este experimentată. E un act creativ, cu privire la care experiențele trecute sunt depășite prin realizări totdeauna noi.

Filosofia vieții, printre altele, este o denumire inevitabil generică și poate da naștere la unele echivoci, deoarece asimilează perspective ce diferă prin conținut, origini și intenții, dar sunt similare în polemica radicală împotriva intelectualismului și împotriva absolutizărilor științei în anii pozitivismului.

Arthur Schopenhauer și Friedrich Nietzsche (exponenți semnificativi) vedeau în filosofie exigența asigurării și oferirii stabilității împotriva continuei fluctuații a vieții.

Schopenhauer crede că voința este fundamentul unitar și irațional a oricărei reprezentări căreia nu i se aplică principiul individuației. Nietzsche considera viața ca pe o energie ce curge în întreaga realitate, mereu generând forme noi, în ciuda celor gândite de C. Darwin, viața nu este calcul, adaptare sau conservare. Pentru W. Dilthey, doar trăirea vie permite retrăirea evenimentului istoric în ireductibila sa singularitate, stând la baza autonomiei spiritului. J. Ortega y Gasset reacționează față de criza civilizației occidentale, conjugând raționalitatea cu viața, în timp ce M. de Unamuno găsește că „originea sentimentului tragic al vieții s-ar afla în opoziția dintre cunoaștere și viață, și în incapacitatea rațiunii de a satisface exigența nemuririi”. H. Bergson vede în intuiție „depășirea schemelor intelectuale și mijlocul contopirii cu viața”, înțeleasă ca temporalitate

reală și continuă noutate. La antipodul iraționalismului, E. Husserl denumește „lume a vieții” fundamentul „trăit imediat și evident pe baza căruia se edifică abstracțiile științei și prin care se poate găsi sensul lor ultim”.

Principalele școli/curente ale **filosofiei vieții** sunt:

1) **neoromantismul german** (Fr. Nietzsche, W. Dilthey, G. Simmel, O. Spengler, E. Spranger, H. Keyserling), a pus în evidență particularitățile și complexitatea fenomenului culturii, contribuind la elaborarea aparatului conceptual și metodologic al unor discipline filosofice moderne, ca filosofia culturii, filosofia istoriei, rămânând totodată pe terenul antropologiei filosofice individualist-subiectiviste;

2) **neospiritualismul francez** (A. Fouillée, M.J. Guyau, J. Lachtier, F. Ravaisson, E. Boutroux, H. Bergson), e dominat în special de problemele logicii, epistemologiei, teoriei evoluției și esteticii, ale căror categorii centrale le-a supus unei analize minuțioase;

3) **orientarea**, reprezentată de M. de Unamuno și J. Ortega y Gasset în filosofia spaniolă, este preocupată de estetică, sociologie și antropologie filosofică, domenii care, în ciuda unor tendințe iraționaliste, contradictorii, sunt abordate de ea prin prisma umanismului.

TRĂIRISMUL — VARIANTA ROMÂNEASCĂ A FILOSOFIEI VIEȚII

Trăirismul (reprezentanții principali Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu și Emil Cioran) este varianta românească a filosofiei vieții, care nu exprimă ideile filosofice într-o formă logică încheiată, sistematică, ci acordă preferință eseurilor. Proclamând primatul vieții, concepțiile subiectiviste și voluntariste ale trăirismului, dănași înțeleg filosofia ca act de trăire prin care fiecare cugetător mânuiește realitatea în felul său.

Înrudit cu gânditorul, trăirismul nu apelează neapărat la ortodoxism,

prezent oricum la Nae Ionescu, ci, arareori, la mistica indiană (Mircea Eliade) sau la nihilism (Emil Cioran). Ei, trăiriștii, și-au răspândit ideile întâi de toate prin publicațiile *Gândirea* și *Cuvântul*, iar pe la 1930 s-au grupat în cercul „Criterion”, scoțând apoi publicații de dreapta ca *Axa* (1932—1933), *Iconar* (1936—1937) ș.a. Trăirismul, practic, s-a manifestat ca o orientare specifică în perioada istorică delimitată de cele două războaie mondiale, devenind, astfel destul de productiv/activ în deceniul al patrulea și, nolen-s-vilens, poate fi considerat reprezentativ pentru direcția de gândire a dreptei politice.

Inspirată din Kierktgaard, Nietzsche, Spengler, Klages, Bergson, Soloviev, Berdeaev (și adesea din misticii antici), filosofia trăiristă are câteva note comune: **iraționalismul** și **subiectivismul**. Însă, pe lângă aceste trăsături generale, se înregistrează în cadrul curentului și deosebiri de accente, la unii dintre reprezentanții săi predominând nota mistică, la alții aflându-se pe primul plan pesimismul negator, mai apropiat fiind de orientarea cunoscută sub denumirea de **filosofia vieții** și de **existențialism**.

Poziția exacerbat critică de până mai adineuri față de trăirism a blocat, evident, calea spre analiza surselor și a specificului trăirismului ca formă românească a filosofiei vieții care există, după cum s-a menționat mai sus la germani, francezi, spanioli, ceea ce ne-a dus la gândul că este util să prezentăm concepția trăiristă a trei principali reprezentanți români Nae Ionescu, Emil Cioran și Mircea Vulcănescu, fără exagerări, în mod obiectiv (folosind în acest scop *Istoria filosofiei românești*, vol. II, coord. Dumitru Ghișe și Nicolae Gogoneață, București, 1980; capitolul *Trăirismul*, autor N. Gogoneață, p. 742-764, de unde vom prelua doar informații și scurte citate, fără anateme și atacuri...).

În concepția trăiristă a lui **Nae Ionescu**, filosofia este interpretată în manieră subiectivistă, altfel spus, ca atitudine individuală. „Filosofia științifică nu există, declară N. Ionescu. Filosofia este un lucru foarte personal, eminentamente subiectiv, ea nu poate să fie studiată ca altceva decât ca lirică. Filosofia este un fel de lirică”. Există doar „filosofări” care se depășesc una pe alta. Filosofia are un caracter foarte subiectivist, deoarece „în filosofie un

adevăr poate fi valabil într-un anumit cerc și poate să nu fie valabil într-un alt cerc”. De aici și definirea acestei discipline în manieră pur trăiristă: „Așa fiind, filosofia sau filosofarea este un act de viață, un act de trăire (...). Propriu zis, „a filosofa” înseamnă a reduce realitatea sensibilă la necesitățile personalității tale, așa cum este ea încheată, bine sau rău”.

Adevărul filosofic, declară pragmatic profesorul universitar, nu posedă „capacitatea de a fi obiectiv, în consecință, numai problematica este comună”. În filosofie „soluțiile rămân individuale, subiective, fiecare gânditor mânuind, valorificând în felul său specific realitatea”. În interpretarea filosofiei și a cunoașterii în genere, subiectivismul este îmbinat cu fideismul religios. Creația filosofică „atârână de inspirația care se coboară de sus asupra noastră” și s-ar realiza „în afara de orice metode”.

Deși admite deosebiri între filosofie și știință, Ionescu nu le consideră esențiale. Știința ar fi doar un „tip de valorificare a existenței”, de aceea „există, în viziunea sa, o știință europeană, precum există o știință a popoarelor primitive”. În gândirea europeană „există tipuri deosebite de știință”. Deosebirea între știință și fillosofie s-ar reduce la proporțiile acestor tipuri de gândire, de valorificare, de mănui-re a realității. În esență, însă, subiectivitatea își extinde domeniul asupra științei, cât și asupra filosofiei: „Va să zică, tipuri de gândire, tipuri de mănui-re a realității există în știință, cum există tipuri de valorificare în filosofie. Deosebirea stă pur și simplu în faptul că dimensiunile tipului științific sunt mult mai mari, mult mai vaste decât dimensiunile tipului filosofic”.

Evidențiem faptul că noțiunea de tip are (la Nae Ionescu) un înțeles subiectivist, tipul fiind restructurat în funcție de necesitățile unei colectivități și ale unei perioade, fără a conține adevăruri obiective. Un tip de știință este opus celorlalte fără a se putea proclama superioritatea vreunui. De altfel (în viziunea lui Nae Ionescu), știința nici nu este cunoaștere: „matematica poate să fie o operație precisă, dar nu este o cunoaștere propriu-zisă nici matematica și nici fizica. Pentru că ceea ce spun ele este că lucrurile se întâmplă într-un anumit fel, dar nu de ce lucrurile se întâmplă așa”. Adevărata cunoaștere ar fi de domeniul meta-

fizicii, deoarece „forma metafizică a cauzalității este creațiunea”.

Relevând deosebirea dintre tipul logic și tipul mistic de cunoaștere, Nae Ionescu optează pentru ultimul, singur, după el, capabil să ducă la cunoașterea absolutului și la „mântuire”. Spre a justifica preferințele sale, Ionescu pornește de la teza primordialității trăirii față de cunoaștere: „înainte de a cunoaște realitatea eu trăiesc în această realitate”, trăirea având în primul rând un sens mistic, de unde ar urma că: „mistica este o depășire a personalității pe latura trăirii întregii realități existente”. Obiectivul misticii este absolutul, iar „cel mai însemnat instrument mistic de cunoaștere este iubirea”.

Iubirea, se știe, face parte din sfera proceselor afective, atunci cum de are ea o funcție cognitivă de prim ordin? Toată viața noastră sufletească, de fapt, afirmă savantul, are ca fundament „tocmai sentimentul”, care ar fi o cucerire a psihologiei moderne. Prin anumite referiri la unele teorii psihologice, N. Ionescu caută să-și argumenteze ideea după care există factori ai vieții noastre sufletești de care nu ne dăm seama „la normal” și prin acești factori am pătrunde în „pătura de desubt a neobișnuitului, sau a necunoscutului”.

Abordând problema raportului dintre iubire și cunoaștere, profesorul universitar Nae Ionescu deosebește două atitudini constituite de-a lungul istoriei gândirii umane. Prima consideră că iubirea (ca orice altă pasiune) împiedică libera exercitare a funcției de cunoaștere, iar cea de a doua este concepția metafizică după care iubirea și conștiința „iau naștere una din alta sau, în orice caz, se ajută una pe alta”. Fericirea ar consta, după Ionescu, „în cunoașterea ființei supreme (aderând la poziția creștină în această problemă), iar această cunoaștere se realizează prin iubire, care e un act de trăire individuală. Într-un atare proces nu mai intervine demonstrația, ci doar o „anumită pregătire”, actul însuși fiind strict subiectiv: „Ființa supremă nu se demonstrează; ea se trăiește, într-un act originar intraductibil”.

Făcând numeroase considerații pe marginea misticului și magicului (ca modalități ale cunoașterii), Nae Ionescu ajunge până a afirma că în epoca contemporană gândirea mistică ar fi specifică, prin tradiție, răsăritului, iar cea magică — occidentului. Prin actul

mistic „noi ne dăm acestei realități, devenim această realitate, pentru ca să o cunoaștem și pentru ca să o putem valorifica în actul magic, dimpotrivă, această realitate devine ea noi înșine, pentru că o înmagazinăm, o introducem în noi”.

Volens-nolens, parvine o întrebare firească: dar cum se realizează cunoașterea prin actul mistic și care sunt rezultatele ei? „Individul pasibil de activitate mistică urmărește o identificare cu absolutul, în care individul se prinde; conștiința se dizolvă în acest absolut”.

La redarea rezultatului acestei dizolvări mistice în absolut, apar noi dificultăți. Nae Ionescu recunoaște că rezultatele trăirii sunt greu traducibile în limbajul conceptual: „Niciodată un mistic nu va fi satisfăcut cu exprimarea activității lui”. Mistical va întrebuința formele simbolice „care nu trebuie să fie numai de ordin logic”, considerând că arta este „un fel de expresiune a experienței mitice”. N. Ionescu nu e deranjat de faptul că rezultatele trăirii nu pot fi comunicate, declarând „principial” că „experiența mistică nu este o activitate teoretică, ci practică, în înțelesul că viața mistică este însuși viața”.

Punând în discuție problema locului lui Dumnezeu în univers, prezentând cele două soluții extreme — emanentismul și imanentismul — Nae Ionescu are cuvinte de laudă față de creștinism, despre care afirmă că „adună într-o sinteză unitară, originară, cele două dispoziții extremiste metafizice, ale căror rădăcini există în sufletul fiecăruia din noi” și „construiește unitatea desăvârșită a spiritului omenesc”. Când vorbește de „revelație”, despre subiectul căruia i se deschide „ființa supremă”, Ionescu declară că nu face religie, ci înfățișează „anumite rezultate obținute de experiența mistică, protocoale de experiența mistică, în literatura mistică”.

Răspunzând diverșilor critici, N. Ionescu afirma în limbajul „colorat”, specific trăirismului: „Sunt unii oameni, de pildă, care au dispreț pentru ceea ce se numește mistică, misticism, conștiința mistică ș.a.m.d. Unii zic că este unul mistic și aici la noi, pe care îl cheamă Nae Ionescu. E foarte ciudat, zic ei, că acela care umblă prin mistică este un temperament logic, este un logician. Lucrul acesta este foarte simplu, numai că ei nu înțeleg că mo-

dul cum câștig cunoștința e o operație, cum mânuiesc această cunoștință, aceasta este o altă operație”.

Mircea Vulcănescu nu considera că filosofia vieții se reduce numai la actul „trăirii subiectiviste”, preconizând o cale de unitate a acestuia cu ideile spiritualist-creștine și „adevărurile” izvorâte din credința religioasă, apropiindu-se (într-o anumită măsură) de gândirismul ortodoxist. În problemele culturii, însă, M. Vulcănescu (sub influența cercetărilor sociologice la care a luat parte în echipa lui Dimitrie Gusti, ajungând și-n Basarabia) vedește unele poziții mai realiste, în special în studierea creației populare.

La prima etapă a activității sale, savantul este influențat de concepția „dinamismului vital” al lui Vasile Pârvan (a se vedea cursurile acestuia *Problema salvării și Drama antică*, 1919—1921), iar spre finele deceniului trei al secolului XX, preia unele idei ale raționalismului trăirist (promovat, după cum s-a văzut, de către Nae Ionescu) și ale spiritualismului creștin.

M. Vulcănescu se referă în studiile sale la conceptele de **spiritualitate**, **criză morală** și **cultura spirituală**.

Spiritualitatea, după Vulcănescu, poate fi interpretată în trei accepții principale: 1) ca viață interioară; 2) ca tip de cultură; 3) ca viață duhovnicească.

În primul sens, spiritualitatea se reduce la trăirea intensă a clipei, fără o preocupare pentru valoarea calitativă a conținutului sufletesc trăit. Vulcănescu consideră că rădăcinile istorice ale acestui tip de spiritualitate se urcă până la Socrate, trecând prin mistică Evului Mediu, apoi prin Renaștere, protestantism și filosofia romantică germană (Fichte, Schelling, Nietzsche), pentru a se împlini în concepția unui Bergson, Șestov și Unamuno.

În cel de-al doilea sens, spiritualitatea semnifică „trăirea pentru un ideal, pentru o valoare”, M. Vulcănescu considerând că (din această cauză) trăirea orientată axiologic devine autentică, dar numai întrucât ea depinde de lumea valorilor ideale, iar individul uman apare ca creator. Al doilea tip de spiritualitate este reprezentat de Kant și Goethe.

Ultimul (al treilea) tip de spiritualitate este considerat de către filosoful nostru român ca ceva superior și de maximă valoare în planul trăirii individuale, fiind mereu identificată cu as-

pectele de ordin moral ale vieții cu relațiile spirituale dintre indivizi, bazată pe doctrina creștină și pe „trăirea în comunitate cu Dumnezeu”. Din acest motiv, Vulcănescu opune relațiilor sociale dintre indivizi legăturile intersubiective care conduc spre viața mistică. Izvoarele acestei spiritualități sunt căutate de către Mircea Vulcănescu în cele mai reprezentative creații ale mysticilor: *Patericul*, *Regulile Sf. Pahomie* și *Sf. Vasile*, *Filocalia*, *Consolațiile spirituale ale lui Eckhardt* sau *Podoaba nunților spirituale* a lui Ruysbroeck ș.a.

De altfel, pornind de la conceptul de spiritualitate, Vulcănescu pune în dezbatere teoretică „criza morală” care (pe plan social) s-ar fi manifestat după Primul Război Mondial. Sub influența trăirismului, Mircea Vulcănescu pornește de la ideea că ar exista o „criză a generației tinere”, dar fără nicio legătură cu condițiile social-economice, fiind vorba numai de „o criză spirituală”, de unde soluția trăiristă a unui „activism prin disperare” pe plan social. Într-o altă fază a activității sale, filosoful îmbrățișează „soluția spiritualismului religios”, iar cauza spirituală, după el, putea fi depășită prin trăirea intensă a ideii creștine, legată de viața ascetică și de evlavie.

Punând la îndoială valabilitatea inovațiilor moderne în sfera vieții spirituale (care ar fi stăpânită de o prea mare încredere în om), de cutezanța și „orgoliul fără măsură” (prin descoperirile oferite de știință și tehnică), M. Vulcănescu încearcă să realizeze structurile moralității creștine ce aparțin Evului Mediu, în care un loc central îl ocupă transcendența și rugăciunea. În această ordine de idei, dânsul se apropie tot mai mult de orientarea gândiristă din cultura noastră românească, unde omul este redus la relația de tip creștin cu semenii săi, fiindu-i suficientă credința și sentimentul religios pentru a se realiza pe deplin.

Mai realistă pare a fi poziția lui Mircea Vulcănescu în problemele ce țin de cultură, cercetând filioanele ei istorice și etapele dezvoltării ei în timp. Deși Vulcănescu se orientează spre problemele culturii populare (urmărind geneza unor concepte), accentele trăiriste nu lipsesc nici aici. „Cultura, afirmă el, nu poate fi înțeleasă decât din perspectiva întregului și al conlucrării ei cu diversitatea manifestărilor spirituale existente într-un grup sau într-o societate” (*Dimensiunea românească*

a existenței). În acest sens, M. Vulcănescu mărturisește că „obiectul la care tindem este deslușirea profilului unei mentalități colective a modului în care spiritul românesc (în cultură — D.P.) își pune problema existenței sau se referă la alți indivizi, grupuri și popoare”. Mircea Vulcănescu (împotriva anarhiei în tratarea problemei spiritualității românești) este interesat de „linia reacției sufletului popular”, preconizând o metodă hermeneutică de investigare a valorilor culturii, însă de esență idealistă.

Vulcănescu (în mod unilateral) leagă actele de afirmare spirituală de lumea naturală, de cosmos și mai puțin de realitatea istorică. El consideră că pentru omul din popor „lucrurile ar fi ființe cu intenționalitate și gesturi proprii”, deducând concluzia (eronată) despre „caracterul nepractic al românului și lipsa lui de stăruință” (în felul de a acționa în viață).

„Ideea de negație, certifică M. Vulcănescu, e înăscută românului”, însă „lucru curios, susține el în continuare, opoziția nu desființează, ci creează alături de ce tăgăduiește, o realitate care îmbogățește în loc să pustiească”.

Fie că se referă la problemele individului uman și ale culturii, fie la cele care se leagă de societate și de evoluția acesteia, gândirea lui Mircea Vulcănescu rămâne influențată de viziunea trăiristă, prin prisma căreia interpretează și înțelege valoarea oricărei filosofii posibile.

Prin **Emil Cioran**, filosofia trăiristă se apropie de existențialism și, în special, de formele nihiliste, pesimiste, vehement negatoare ale acestei filosofii. Nota dominantă a trăirismului cioranian este negativismul total, ce proclamă drept principii anularea tuturor valorilor umane și „aruncarea în aer” a întregii lumi. Filosofic gândind, o atare atitudine nu putea duce decât la antiintelectualism, la agnosticism și subiectivism, la iraționalism.

Cioran, de fapt, se vrea adversar al mediocrității, al clișeelelor de gândire și, în spiritul definiției date de Nae Ionescu filosofiei, Emil Cioran renunță la forma obișnuită a discursului filosofic, bazat pe o expunere sistematică și demonstrarea logică a ideilor. Astfel, devenită lirică personală, filosofia ia forma eseului de un anumit tip, a eseului clădit pe paradox, atacând, fără nevoia demonstrației, orice problemă. Paradoxul însuși e justificat în manieră tră-

iristă: „Unde apare paradoxul, moare sistemul și triumfă viața” (*Amurgul gândurilor*). Savantul face insistent elogiul lirismului, opunându-l rafinamentului culturii tradiționale, solicitată de el (ca și de alți intelectualiști), drept „anchilozată” în forme și cadre care ar masca totul. Conform opiniilor cioraniene, se poate „filosofa” numai „poetic”. Opțiunea pentru „lirism” este justificată într-un mod specific trăirist: „Aici stă, de fapt, valoarea lui, de a fi numai viață, sinceritate și flăcări” (*Pe culmile disperării*). Observăm aici o adeziune la filosofia vieții, care opune viața și rațiunea. Pornind de la această „opoziție”, Emil Cioran creionează chipul omului așa-zis „organic și existențial”, pentru care adevărurile ar fi „vii, produse ale unui chin lăuntric și ale unei afecțiuni organice”, și nu ivite din gândirea abstractă. Individul rațional e blamat cu calificativul de „om abstract”. Să clarificăm acum, ce sunt aceste adevăruri „vii”... Produse ale practicii sociale și ale contactului cu realitatea vie? Sau poate Emil Cioran îl repudiază pe savantul de birou, pe făuritorul de sisteme speculative? Opțiunile sale, ca atare, sunt altele: „Îmi place gândul care păstrează o aromă de sânge și de carne, și prefer de o mie de ori unei abstracții vide, o reflexie rășărită dintr-o efervescență sexuală sau dintr-o depresiune nervoasă”.

Așadar, practicând o „voită” răsturnare a valorilor, Emil Cioran declară că „numai contradicțiile mari și periculoase, antinomiile interioare, irezolvabile dovedesc o viață spirituală”. Dimpotrivă, sistematizarea gândirii și rigoarea categoriilor ei ar fi „minus de conținuturi și productivitate”. În acord cu elogiul lirismului, Cioran acordă valoare doar inspirației, recurgând și aici la opunerea nejustificată a inspirației față de rațiune. El decretează: „Tot ceea ce e produsul exclusiv al muncii, al științei și al efortului n-are nicio valoare, iar produsele exclusive ale inteligenței sunt sterile și neinteresante” (*Pe culmile disperării*). Emil Cioran e cinic în sinceritatea sa și nu-și ascunde poziția iraționalistă și subiectivistă, preferând, pur și simplu, inteligenței inspirația izvorâtă „din fundul irațional al ființei noastre, din zona intimă și centrală a subiectivității”.

Mai mult decât atât, gânditorul cere renunțarea totală la cunoaștere. Astfel, drept exemplu, în eseu intitulat semnificativ *Nu știu*, dânsul nu afirmă

numai relativitatea cunoștințelor, ci, potrivit unei viziuni pesimiste, merge mai departe, susținând că lumea nici nu merită a fi cunoscută: „Vreau să nu mai știu nimic, nici măcar să știu că nu știu nimic”, declară el paradoxal. Cunoașterea e o „mare nenorocire” și devine un „adevărat păcat”. Clipe „de entuziasm” pot fi observate la Cioran numai în momentele când găsește în fabulațiile biblice „un argument” în favoarea agnosticismului integral: „Mitul biblic al cunoașterii ca păcat este cel mai profund mit din câte au închipuit oamenii”. Pentru Emil Cioran modelul de înțelepciune nu-l constituie filosoful/gânditorul, ci personajele biblice: „Când mă gândesc cât de puțin am de învățat de la marii filosofi! Niciodată n-am avut nevoie de Kant, de Descartes sau de Aristotel, care n-au gândit decât pentru orele noastre sigure, pentru îndoelile noastre permise. Dar m-am oprit la Iov, cu pietatea unui strănepot”. Cioran astfel preferă „naivitatea dulce și inconștientă”, cunoașterea părându-i „cel mai mare întuneric”, ajungând chiar la idealism subiectiv pe plan ontologic: „Sunt convins că nu sunt absolut nimic în univers, dar simt că singura existență reală este a mea”.

Cioran simte o adevărată satisfacție să-și manifeste (în termeni cât mai șocanți) antiumanismul conjugat cu cultul eroismului aventurist. Idealurile umanității, ca „sacrificarea pentru umanitate, pentru binele public, cultul frumosului etc.”, trebuie „lichidate”, iar viața să fie „legată de absurd”. Emil Cioran declară în mod ostentativ și agresiv: „O existență care nu ascunde o mare nebunie n-are nicio valoare”. Cioran e mereu gata să „pună foc” acestei lumi, întru „marea purificare din viziunea morții”, ura sa față de umanitate/omenire necunoscând nicio limită: „Praful să se aleagă din întreaga istorie”.

Specifică filosofiei trăiriste e și tema cultului morții. După Emil Cioran viața este dominată de o tristețe de moarte, pătrunsă de ideea morții: „Viața este prea plină de moarte pentru ca moartea să-i mai poată adăuga ceva” (*Lacrimi și sfinți*). În viziunea cioraniană, omul e singur, izolat, neînțeles, chinuit și neliniștit adică „omul e un impropriu zis”, Cioran având în vedere o anumită categorie de oameni, puțini la număr, însă devorați de întrebările și problemele existenței.

Petre Teodorovici

Renumitul compozitor Petre Teodorovici a văzut lumina zilei la 18 mai 1950, în orașelul de pe malul Prutului – Leova, RSS Moldovenească, Uniunea Sovietică. Tatăl lui, Cristofor Teodorovici, profesor de muzică și preot, în perioada ocupației sovietice a fost nevoit să se retragă din biserică. Petre Teodorovici a fost cel de-al doilea copil în familie, mai mic decât Adrian (care era de la o altă mamă) și mai mare decât Ion – interpretul și compozitorul Ion Aldea Teodorovici.

La baștină a absolvit Școala medie și cea muzicală. La Școala de muzică a studiat vioara, apoi au urmat studiile la Colegiul de muzică Ștefan Neaga, secția *teoria muzicii* (și facultativ, compoziția, cu Eugen Doga) și la Facultatea de *dirijat coral* a Institutului de Stat al Artelor *Gavriil Muzicescu* din Chișinău (1968-1973). A muncit educator-metodist la Leova (1971-1972), cadru didactic la Institutul Pedagogic *Alecru Russo* din Bălți (1972-1973), regizor la Centrul Tineretului *Iuri Gagarin* din Chișinău (1974-1975), director artistic al ansamblurilor: *Bucuria* al Filarmonicii Naționale (1975-1982), *Ceremoș* (cu participarea surorilor Rotaru Aurica și Lidia) al Filarmonicii din Cernăuți (1983-1984) și *Ecou* al Centrului Tineretului din Chișinău (1984-1989).

A fost un adevărat luptător al cauzei naționale. La alegerile parlamentare din anul 1994 a candidat pe listele Frontului Popular Creștin Democrat, iar în 1996 l-a susținut pe reprezentantul forțelor democratice Mircea Snegur. La greva studențească din 1995 (pentru limba română și istoria românilor) i-a susținut pe protestatari cu un concert în Piața Marii Adunări Naționale.

Cântecurile semnate de Petre Teodorovici au devenit adevărate șlagăre, printre care: *Santa Maria Maggiore*, *Scrisul nostru*, *Veniți acasă*, *Romantică*, *Ultima oră*, *Vara la Soroca*, *Amicii mei*, *Seniorita Grația*, *Seară albastră*, *Vin din munții Latiniei*, *Te iubesc, popor român*, *Basarabia*, *Dați-le voie flăcăilor basarabeni peste Prut*, *De ce?*, *Trandafir*, *Adio*, *Veșnic dragostea*, *Clipa mirilor*, *Irena ș.a.*

A colaborat cu poeții Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, Simion Ghimpu, Anatol Ciocanu, Ion Hadârcă etc., și interpreții de muzică ușoară Gheorghe Țopa, Nina

Crulicovschi, Angela Ciumac, Ion Suruceanu, Anastasia Lazariuc, Nadejda Ceparaga, Sofia Rotaru, Gabriel Dorobanțu, Filip Kirkorov, Iosif Kobzon, Valeri Leontiev, Valentina Legkostupova (Rusia) ș.a.

Creațiile lui Petre Teodorovici au fost interpretate de către renumiți artiști din diferite țări în cadrul festivalurilor muzicale din Slovacia, Finlanda, Cuba, Argentina, Italia, Rusia, România.

Personal a interpretat doar câteva piese: *Mă-ntorc cu drag în satul meu*, *Santa Maria Maggiore* și *Maria* (pentru Maria i s-a acordat Marele Premiu al Festivalului de la Mamaia).

A fost conducătorul artistic al formațiilor de muzică ușoară: *Bucuria*, *Ecou*, *Teo-Dor*.

În ultimele luni de viață a colaborat cu Grigore Vieru (fiind ambii spitalizați) compunând mai multe piese numindu-le *Cântece de spital*.

În 1989 lui Petre Teodorovici i-a fost conferit titlul de Maestru emerit al Artei, iar în 1996 a devenit cavaler al ordinului Gloria Muncii (1996).

Petre Teodorovici s-a stins din viață la 5 iulie 1997, la Chișinău, la vârsta de 47 de ani, fiind răpus de diabetul zaharat. A fost înmormântat în Cimitirul Ortodox Central din Chișinău.

Vizitați www.casadecreatie.md

Valentina Rusu Ciobanu,
n. 28 octombrie 1920